

**TUNTURI-LAPIN
YMPÄRISTÖTERVEYDENHUOLLON
VALVONTASUUNNITELMA
VUOSILLE 2025-2028**

Sisällys

1.1 Johdanto	4
1.2 Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuolto	4
1.2.1 Toimintaympäristö	4
1.2.2 Valvonnan voimavarat.....	5
1.2.3 Valvontahenkilöstön pätevyys.....	5
1.2.4 Koulutus.....	6
1.3 Valvontasuunnitelman sisältö	6
1.3.1 Valvontasuunnitelman mukaiset tarkastukset.....	6
1.3.2. Riskinarviointi	7
1.3.3 Valvontaprojektit ja hankkeet	7
1.3.4. Valvontasuunnitelman laatiminen ja hyväksyminen.....	8
1.4 Valvonnan maksullisuus	8
1.5 Suunnitelmallisen valvonnan ulkopuoliset tehtävät	8
1.5.1 Varautuminen häiriötilanteisiin.....	9
1.6 Laadun kehittäminen.....	9
1.7 Näytteenotto	10
1.8 Laboratoriot ja ulkopuoliset asiantuntijat	10
1.9 Viestintä.....	10
1.10 Tieto- ja tukijärjestelmät	11
1.11 Valvontasuunnitelman toteutumisen arviointi	11
1.12 Raportointi.....	12
2 ELINTARVIKELAIN VALVONTASUUNNITELMA 2025–2028	13
2.1 Johdanto	13
2.2 Elintarvikevalvonnan resurssit.....	13
2.3 Suunnitelmallisen valvonnan kohteet	13
2.4 Elintarvikevalvontaan liittyvät hyväksymis- ja ilmoitusmenettelyt.....	14
2.4.1 Alkutuotantopaikat.....	14
2.4.2 Rekisteröity elintarviketoiminta ja kontaktimateriaalitoiminta	14
2.4.3 Hyväksytty elintarvikehuoneisto	15
2.5 Elintarvikehuoneistojen tarkastukset ja niiden sisältö.....	15
2.5.1 Rekisteröidyn elintarviketoiminnan ensimmäinen tarkastus.....	15
2.5.2 Laitokseksi hyväksyttävän elintarvikehuoneiston hyväksymistarkastus.....	16
2.5.3 Toiminnassa olevien elintarvikehuoneistojen tarkastus	16
2.6 Valvontakohteen tarkastustiheys ja riskiluokitus.....	17
2.7 Näytteenotto	18

2.7.1 Näytteenottosuunnitelma	18
2.7.2 Muu viranomaisnäytteenotto ja projektit.....	18
2.8 Hallinnolliset pakkokeinot	18
2.9 Terveysvaaratilanteet ja takaisinvedot	18
2.10 Valvonnan painopisteet.....	19
2.11 Valvontasuunnitelman toteutumisen arviointi	19
3 TERVEYDENSUOJELULAIN VALVONTASUUNNITELMA 2025 - 2028.....	20
3.1 Johdanto	20
3.2 Terveydensuojeluvalvonnan resurssit.....	20
3.3 Suunnitelmallisen valvonnan kohteet	20
3.4 Terveydensuojelulain mukaiset ilmoitus- ja hyväksymismenettelyt.....	21
3.4.1 Talousvettä toimittavan laitoksen hyväksyminen	22
3.5 Tarkastustiheydet ja riskiluokitus	22
3.5.1 Talousvesivalvontakohteiden riskinarviointi ja tarkastustiheys.....	23
3.6 Terveydensuojelulain mukaisten kohteiden tarkastukset ja niiden sisältö	24
3.7 Suunnitelmallisen valvonnan ulkopuoliset tehtävät	27
3.8 Valvontatutkimusohjelmat, näytteenotto ja näytteiden tutkiminen.....	27
3.8.1 Valvontatutkimusohjelmat.....	27
3.8.2 Näytteenotto talousvedestä.....	28
3.8.3 Näytteenotto uimavesistä	29
3.8.4 Muu terveydensuojelulain mukainen näytteenotto	30
3.9 Hallinnolliset pakkokeinot	31
3.10 Valvonnan painopisteet.....	31
3.11 Raportointi ja tiedottaminen.....	32
3.11.1 Raportointi ja tiedottaminen talousvesivalvonnasta	32
3.11.2 Raportointi ja tiedottaminen uimavesivalvonnasta	33
3.12 Valvontasuunnitelman toteutumisen arviointi	33
4 TUPAKKALAIN VALVONTASUUNNITELMA 2025-2028.....	34
4.1 Johdanto	34
4.2 Tupakkalain valvonnan resurssit	34
4.3 Tupakkalain mukaiset hakemukset ja ilmoitukset	34
4.4 Tarkastukset ja niiden sisältö	35
4.3 Tarkastustiheys ja tarkastuksiin keskimääräisesti käytettävä aika.....	37
4.4 Tupakkalain valvonnan painopisteet valvontaohjelmakaudella 2025-2028	37
4.5 Nikotiinivalmisteiden myynti ja valvonta	38

1 YLEINEN OSA

1.1 Johdanto

Ympäristöterveydenhuollon tavoitteena on ihmisten ja eläinten terveyden suojeleminen elinympäristössä vaikuttavilta haitallisilta tekijöiltä. Ympäristöterveydenhuollon toimintaa sääteleviä lakeja ovat terveydensuojelulaki (763/1994), elintarvikelaki (297/2021), tupakkalaki (549/2016) ja eläinlääkintähuoltolaki (765/2009). Kunnan veloitteesta laatia valvontasuunnitelma säädetään elintarvikelain 39 §:ssä, eläinlääkintähuoltolain 8 §:ssä, terveydensuojelulain 6 §:ssä ja tupakkalain 84 §:ssä. Kaikkien ympäristöterveydenhuollon lakien valvonta ja täytäntöönpano kuuluu kunnan viranomaiselle.

Ympäristöterveydenhuollon yleisen suunnittelun ja valvonnan ylin johto kuuluvat omilla toimialueillaan sosiaali- ja terveysministeriölle ja maa- ja metsätalousministeriölle. Ministeriöiden alaisten keskusvirastojen tehtävänä on toimialueellaan ohjata ympäristöterveydenhuollon lainsäädännön toimeenpanoa ja valvontaa. Näitä keskusvirastoja ovat Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira ja Ruokavirasto. Kuntien toimeenpanemaa valvontaa ohjaa ja valvoo aluehallintovirasto omalla toimialueellaan. Seuraavan ohjelmakauden aikana on tulossa valtion aluehallinnon uudistus, joka tarkoittaa lupa-, ohjaus- ja valvontatehtävien kokoamista uuteen perustettavaan monialaiseen virastoon. Virastoon yhdistetään Valvira, aluehallintovirastot sekä ELY-keskusten Y-vastuualueen tarkoituksenmukaiset tehtävät. Aluehallintovirastojen elintarvikevalvonnan sekä eläinten terveyden ja hyvinvoinnin tehtävät siirtyvät Ruokavirastoon. Tämä tulee tarkoittamaan muutoksia myös ympäristöterveydenhuollon ohjaukseen.

Keskusviranomaisten laatimat valtakunnalliset valvontasuunnitelmat ohjaavat kunnallisen valvontasuunnitelman laatimista. Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuollon valvontasuunnitelma on laadittu vuosille 2025-2028. Valvontasuunnitelmassa on huomioitu ympäristöterveydenhuollon yhteinen valtakunnallinen valvontaohjelma vuosille 2025-2028, valtakunnallinen tupakkalain valvontaohjelma vuosille 2025-2028 ja valtakunnallinen terveydensuojelun valvontaohjelma vuosille 2025-2028. Ruokavirasto julkaisee elintarvikeketjun monivuotisen kansallisen valvontasuunnitelman joulukuussa 2024. Tästä johtuen kunnallinen valvontasuunnitelma laaditaan ilman valtakunnallista valvontasuunnitelmaa, mutta valvontasuunnitelmaa laadittaessa otetaan huomioon jo julkaistut elintarvikevalvonnan painopisteet vuodelle 2025. Eläinlääkintähuollon valvonnasta laaditaan oma valvontasuunnitelma. Ympäristöterveydenhuollon valtakunnallisen valvontaohjelman teema vuosille 2025-2028 on vaikuttava valvonta ja ydintehtävät. Teemaa toteutetaan edistämällä seuraavia tavoitteita: tietoperusteinen valvonta, osaaminen ja varautuminen.

1.2 Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuolto

1.2.1 Toimintaympäristö

Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuolto tuottaa palvelut Enontekiöllä, Muoniossa, Kittilässä ja Sodankylässä. Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alue aloitti toimintansa 1.1.2014. Sodankylä toimii yhteistoiminta-alueen isäntäkuntana ja ympäristöterveydenhuolto on Sodankylän kunnassa teknisen toimen alla. Päättävänä elimenä toimii Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuollon jaosto. Jokaisessa kunnassa toimii eläinlääkärien vastaanotot. Terveystarkastajien toimipisteet on keskitetty Kittilään ja Sodankylään. Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuollon alueella asuu vakituisesti noin 19 000 ihmistä. Matkailualueiden sesonkiaikoina henkilömäärä alueella kasvaa kuitenkin huomattavasti. Matkailun lisäksi alueella vaikuttaa ympäristöterveydenhuollon alaan porotalous, kalastus ja kaivosteollisuus. Erityisesti

matkailun vaikutuksesta ympäristöterveydenhuollon alueella on huomattavasti enemmän valvontakohteita väkimäärään suhteutettuna kuin monissa muissa ympäristöterveydenhuollon alueilla. Toiminta-alueen haasteet ovat pitkät välimatkat ja työaikaa menee huomattavan paljon kohteeseen kulkemiseen.

1.2.2 Valvonnan voimavarat

Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuollossa on ympäristöterveyspäällikön virka ja 4 terveystarkastajan virkaa. Vuonna 2024 perustettiin määräaikainen terveystarkastajan virka, joka jatkuu myös vuonna 2025. Lisäksi valvontaeläinlääkäri tekee alkutuotantovalvontaa ja hyväksytyjen elintarvikehuoneistojen valvontaa noin 20 % työajastaan. Ympäristöterveyspäällikkö tekee noin 30 % työajastaan valvontaa. Lisäksi ympäristöterveydenhuollolla on käytössä hallintosihteeri (40 % työajastaan) ja taloussihteeri (10 % työajastaan). Työajan jakautuminen toimialoittain ja valvottavien kohteiden määrät on esitetty alla olevassa taulukossa. Toimipaikkojen/toimintojen lukumäärät on haettu VATI-valvontatietojärjestelmästä 2.11.2024.

Taulukko 1. Valvontayksikön resurssit ja valvottavien toimipaikkojen ja toimintojen määrät

Toimiala	Kokonaistyöpanos (htv)	Valvottavien toimipaikkojen/toimintojen määrät
Elintarvikevalvonta	2,8	388/508
Terveystarkastuksen valvonta	2,5	347/597
Tupakka- ja lääkelain mukainen valvonta	0,2	68/95
Hallinto ja esimiestyö	1,2	
Yhteensä	6,7	803/1199

Valvontasuunnitelmaa laadittaessa on otettu huomioon, että suunnitelmallisen valvonnan lisäksi ympäristöterveydenhuollolla on suunnitelmallisten tarkastusten ulkopuolisia tehtäviä.

Käytettävissä olevilla resursseilla tavoitteena vuodelle 2025 on tarkistaa 70 % riskinarvioinnin mukaisesti tarkastettavista kohteista. Vuoden 2025 aikana on tavoitteena saada pysyvästi enemmän henkilöresursseja yksikköön, kohdistuen niitä erityisesti talousvesivalvontaan.

1.2.3 Valvontahenkilöstön pätevyys

Valvontayksikössä varmistetaan, että tarkastuksia tekevillä henkilöillä on riittävä pätevyys ja asiantuntemus toimenkuvansa mukaisten tehtävien hoitamiseen. Osaaminen perustuu lainsäädännön edellyttämään tutkintoon, perehdytykseen, koulutuspäiviin ja yksikössä tapahtuvaan ajantasaisen tiedon ylläpitämiseen. Henkilöstön osaamisen kartoittaminen on osa vuosittain käytävää kehityskeskustelua. Toimenkuviissa on otettu huomioon tavoite tarkastajien erikoistumisesta tietyille valvontasektorille. Erikoistuminen otetaan huomioon koulutuksiin osallistumisessa.

1.2.4 Koulutus

Osaaminen on yksi ohjelmakauden teeman tavoitteista. Kouluttautumista yksikössä tapahtuu niin sisäisin kuin ulkoisin keinoin. Ulkoinen kouluttautuminen näkyy vuosittain laadittuna koulutussuunnitelmana. Koulutussuunnitelmaan sisällytetään jokaiselle työntekijälle oman toimenkuvaan liittyvää ammatillista lisäkoulutusta sekä koulutusta ympäristöterveydenhuollon lainsäädäntöön. Koulutussuunnitelman mukainen tavoite on, että jokaiselle valvojalle kertyy yhdeksän koulutuspäivää vuodessa. Koulutukset merkitään henkilöstöjärjestelmään (Ess). Lisäksi osallistutaan aluehallintoviraston tilannekuvapalaveri- ja ohjaavien keskusvirastojen webinaareihin. Yksikön sisällä pidetään pätevyyttä yllä seuraamalla ajankohtaista lainsäädäntöä ja ohjeistusta sekä laatimalla ja päivittämällä tarkastusohjeita. Lisäksi säännöllisissä tiimipalaverissa käsitellään yhdessä valvonnassa havaittuja ongelmia, lainsäädännön tulkintoja ja sovitaan yhteisistä toimintatavoista. Tarvittaessa voidaan tehdä tarkastuksia yhdessä toisen viranhaltijan kanssa.

1.3 Valvontasuunnitelman sisältö

Valvontasuunnitelmassa on huomioitu ympäristöterveydenhuollon yhteinen valtakunnallinen valvontaohjelma vuosille 2025-2028, valtakunnallinen tupakkalain valvontaohjelma vuosille 2025-2028 ja valtakunnallinen terveydensuojelun valvontaohjelma vuosille 2025-2028. Ruokavirasto julkaisee elintarvikeketjun monivuotisen kansallisen valvontasuunnitelman joulukuussa 2024. Tästä johtuen kunnallinen valvontasuunnitelma laaditaan ilman valtakunnallista valvontasuunnitelmaa, mutta valvontasuunnitelmaa laadittaessa otetaan huomioon jo julkaistut elintarvikevalvonnan painopisteet vuodelle 2025.

Eri lakien mukaisten valvontasuunnitelmien vähimmäissisällöstä säädetään toimialakohtaisissa säädöksissä (elintarvikelaki 39 §, terveydensuojelulaki 6 §, tupakkalaki 83 §). Näitä käsitellään tässä yleisessä osiossa yhteisten vaatimusten osalta. Tarkennukset on kirjattu toimialakohtaisiin eli elintarvikelain, terveydensuojelulain ja tupakkalain valvontasuunnitelmiin.

1.3.1 Valvontasuunnitelman mukaiset tarkastukset

Valvontasuunnitelman mukaisella tarkastuksella tarkoitetaan valvontaviranomaisen toimesta säännöllisesti ja ennalta suunnitellusti tekemää tarkastusta, jossa arvioidaan valvontakohteen vaatimuksenmukaisuus. Tarkastus voi kohdistua tiloihin, toimintatapoihin, olosuhteisiin, asiakirjoihin tai tuotteisiin. Yksittäinen tarkastus voi pitää sisällään koko kohteen tarkastuksen tai vain jonkin osa-alueen tarkastuksen. Tarkastuksen valmistautuminen ja asiakirjoihin perehtyminen sisältää valvontakohdetta koskeviin asiapapereihin perehtymisen, mahdolliset aikaisemmat kehotukset ja määräykset, mahdolliset edellisen tarkastuksen jälkeen kirjatut valitukset tai sairastumisepäilyt ja valvontakohteesta otettujen näytteiden tutkimustulokset. Tarkastukset voivat sisältää myös näytteenottoa ja mittauksia, kohteessa harjoitettavan toiminnan tai siellä valmistettavien tuotteiden tai tarjottavien palveluiden terveyshaittojen, turvallisuuden ja määräystenmukaisuuden arvioimiseksi. Osassa kohteita on tarkoituksenmukaista tehdä tarkastus samanaikaisesti useamman lain perusteella. Pääosa valvonnasta toteutuu ennalta laadittuun suunnitelmaan perustuvilla ns. valvontasuunnitelman mukaisilla tarkastuksilla.

Muita tarkastuksia tehdään tarvittaessa pääasiassa valitusten tai muiden viranomaisten esittämien valvontapyyntöjen perusteella. Tarkastukset voidaan tehdä ennalta ilmoittamatta tai sopimalla tarkastusaika. Tarkastuksesta ilmoittaminen ei saa vaarantaa tarkastuksen tarkoituksen toteutumista.

Tarkastuksesta laaditaan aina tarkastuskertomus, vaikka tarkastuksessa ei havaittaisi puutteita. Tarkastuskertomukseen kirjataan valvonnan tarkoitus, tarkastetut asiat, sovellettu lainsäädäntö, käytetyt menetelmät ja valvonnan tulokset sekä tarvittaessa asianomaiselta toimijalta edellytettävät toimenpiteet ja niiden määrääjat. Myös tarkastusajankohta, tarkastuksen tekijät ja läsnäolijat kirjataan.

Elintarvike-, terveydensuojelu- ja tupakkavalvonnassa raportointi tehdään suoraan VATI-tietojärjestelmään, jonka kautta muodostuu toimijalle sähköpostitse lähtevä tarkastuskertomus. Myös suunnitelman ulkopuoliset tarkastukset kirjataan Vatiin. Elintarvikevalvonnassa tarkastuskertomuksen pohjalta muodostuu Oiva-raportti, jonka Ruokavirasto postittaa toimijalle. Tarkastuskertomus voidaan toimittaa tiedoksi myös muille viranomaisille. Toimijalle voidaan antaa toimenpidemääräyksiä, joihin sisältyy asianosaisen hallintolain mukainen kuuleminen, ellei kyseessä ole kiireellisiä toimia aiheuttava pakkokeino, jolloin kuuleminen tehdään joko määräyksen antamisen yhteydessä tai jälkeensä. Tarvittaessa asia viedään ympäristöterveydenhuollon jaoston käsiteltäväksi.

Tarkastuksiin käytettävä aika riippuu kohteen suuruudesta, toimintojen monipuolisuudesta sekä kohteen säädöstenmukaisuudesta. Tavoitteena on, että tarkastus valmistautumisineen ja kirjallisine dokumentteineen voidaan tehdä valtakunnallisen valvontaohjelman suositusten puitteissa. Suositus tarkastukseen käytettävästä ajasta on annettu kunkin lain valtakunnallisessa valvontaohjelmassa. Suunnitelmassa on huomioitu ympäristöterveydenhuollon valvonnan tietojärjestelmästä saadut tarkastuksiin käytetyt ajat. Matkaan käytettävää aikaa ei lueta valvontakäynnin laskutettavaan osaan kuuluvaksi, jotta valvontakustannukset ovat sijainnista riippumatta yhtäläiset kaikille toimijoille.

1.3.2. Riskinarviointi

Valvontakohteiden valvonnan tarve määräytyy keskusvirastojen tekemän riskinarvioinnin ja riskiluokituksen perusteella. Elintarvikevalvonnan riskiperusteinen tarkastustarve perustuu Ruokaviraston riskiluokitusohjeeseen. Terveysuojelulain suunnitelmallisessa valvonnassa kohteiden tarkastustiheys määräytyy Valviran ohjeistuksen mukaisesti kohde- ja kohdetyyppikohtaisen riskinarvion perusteella. Keskusvirastojen ohjeissa on annettu riskinarviointiin perustuva keskimääräinen tarkastustiheys valvontakohdetyypeittäin. Tarkastustiheyttä voidaan riskiperusteisesti vähentää tai korottaa ja tähän vaikuttaa mm. kohteen valvontahistoria. Valvontasuunnitelman liitteissä 1 ja 2 on kirjattu elintarvike- ja terveydensuojeluvalvonnan kohteiden lukumäärä, tarkastustiheys, riskinarvioinnin mukainen tarkastusmäärä sekä Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuollon suunniteltu tarkastusmäärä vuodelle 2025. Toimialakohtaisiin valvontasuunnitelmiin on kirjattu valvontayksikön omat tarkastustavoitteet, jotka ovat käytettävissä olevilla resursseilla 70 % keskusviranomaisen tavoitteesta. Valvontaa kohdennetaan riskiperusteisesti.

1.3.3 Valvontaprojektit ja hankkeet

Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuolto ei suunnittele valvontaprojekteja tai hankkeita vuodelle 2025.

1.3.4. Valvontasuunnitelman laatiminen ja hyväksyminen

Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuolto laatii valvontasuunnitelman neljäksi vuodeksi. Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuollon jaosto hyväksyy valvontasuunnitelman suunnitelmakautta edeltävän vuoden loppuun mennessä. Valvontasuunnitelma päivitetään vuosittain ja päivitys viedään jaoston hyväksyttäväksi. Hyväksytty valvontasuunnitelma tai sen päivitys toimitetaan aluehallintovirastoon ympäristöterveydenhuollon valvontayksikötietojen hallintajärjestelmän (VYHA) kautta. Päivityksissä otetaan huomioon eri lakien mukaiset keskusvirastojen ohjeet ja valvonnan painopistealueet, paikalliset olosuhteet ja elinkeinorakenne sekä riskinarviointi.

1.4 Valvonnan maksullisuus

Kunnan valvontaviranomaisen on perittävä toimijalta valvontaan liittyvät lakiperusteiset maksut hyväksymänsä taksan mukaisesti. Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuollon taksa on hyväksytty toimielimessä viimeksi 31.5.2022 ja sitä päivitetään lainsäädäntömuutosten ja muiden tarpeiden mukaan. Suunnitelmana on päivittää taksa vuonna 2025. Voimassa oleva taksa on ympäristöterveydenhuollon internet-sivuilla. Kertyneet tulot tulevat ympäristöterveydenhuollon yksikölle ja niitä käytetään toiminnan voimavarojen turvaamiseen.

Kunta perii ympäristöterveydenhuollon valvontakohteilta vuosittaisen valvonnan perusmaksun, joka on 150 euron suuruinen. Perusmaksusta on säädetty elintarvike- ja terveydensuojelulaissa ja se koskee edellä mainittujen lakien mukaisia valvontakohteita. Myös perusmaksun ulkopuolelle jäävät kohteet ovat edellä mainituissa laeissa kirjattuna. Tupakkatuotteiden ja nikotiininesteiden vähittäismyyntiluvan haltijalta peritään Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuollon taksan mukainen vuosittainen myyntipistekohtainen valvontamaksu tupakkalain mukaisesti.

Valvontasuunnitelman mukaiset tarkastukset ja näytekustannukset ovat toimijoille maksullisia. Maksu määräytyy käytetyn ajan mukaisesti. Tarkastukseen keskimääräisesti käytetyn ajan arvioimisessa on otettu huomioon tarkastuksen valmistelu, tarkastuksen sisältö sekä tarkastuskertomuksen laatiminen. Tarkastuksiin voi kuulua uusintatarkastuksia tai jälkivalvontaa. Myös nämä tarkastukset ovat maksullisia. Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuollon maksutaksan mukaan tarkastuskäynneiltä peritään lisäksi 40 euron käyntimaksu. Käyntimaksua ei laskuteta asiakirjatarkastuksista. Tupakkalain mukaisen valvontasuunnitelman mukaiset tarkastukset sisältyvät vuosimaksuun. Tupakkakieltoa koskevan hakemuksen käsittelyn maksu perustuu käytettävään työaikaan.

1.5 Suunnitelmallisen valvonnan ulkopuoliset tehtävät

Suunnitelmallisen valvonnan ulkopuolisia tehtäviä ovat mm. elintarvike- ja talousvesivalitusten selvittäminen, valvonta- ja näytteenottosuunnitelmien laadinnat, tulosten seuranta ja analysointi, valvontapyynnöt, varautuminen häiriötilanteisiin, ilmoitusten ja hakemusten käsittely sekä hallinnolliset pakkokeinot. Toiminnan kehittäminen vie myös työaika. Suuria yleisötilaisuuksia valvotaan vuosittain elintarvikelain, terveydensuojelulain ja tupakkalain osalta ja myös tämä valvonta on valvontasuunnitelman ulkopuolista työtä. Tunturi-Lapin alueella suuria yleisötilaisuuksia on vuosittain noin 8-10 kpl. Vuoden aikana pyritään tarkastamaan 2-4 yleisötilaisuutta.

Ympäristöstä aiheutuvien terveyshaittojen estämiseksi jo suunnittelun ja päätöksenteon aikana annetaan lausuntoja muille viranomaisille mm. ympäristö- ja rakennusluvista ja kaavoituksesta. Lisäksi lausuntoja annetaan lainsäädännön muutoksia koskeviin lausuntopyyntöihin sekä erilaisista ohjeluonnoksista. Ympäristöterveydenhuolto antaa lausuntoja vuodessa noin 10-20 kappaletta. Suurin osa lausunnoista koskee rakennus- ja ympäristölupia. Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuollon alueella toimii tällä hetkellä kaksi isoa kaivosta, joiden toiminnan muutoksista tulee laajoja lausuntopyyntöjä. Lisäksi alueelle ollaan suunnittelemassa uutta kaivostoimintaa, joka myös lisää lausuntopyyntöihin kuluva työaika. Lisäksi yksikkö vastaa Ruokaviraston, aluehallintoviraston ja Valviran kyselyihin.

Asunnon ja muiden oleskelutilojen terveystarkkailuun kuuluu neuvonta, ohjaaminen sekä terveyshaittaepäilyihin liittyvät tarkastukset. Sisäilman valvontaan kuuluu myös sisäilmatyöryhmien kokoukset. Asumisterveysvalvonta sekä muiden oleskelutilojen terveyshaittaan liittyvät selvitykset ovat kokonaisuudessaan valvontasuunnitelman ulkopuolista työtä.

Ohjaus- ja neuvonta vievät myös huomattavasti työaika. Tätä tehdään mm. valvonnan yhteydessä ja sähköpostin tai puhelimen välityksellä toimijan ottaessa yhteyttä.

Suunnitelmallisen valvonnan ulkopuolelle kuuluvat myös tupakkalain mukaiset asiat, kuten myyntiluparikkomukset, tupakkatuotteiden myyntiä alaikäisille koskevat valitukset, tupakointikieltojen rikkominen tai tupakkatuotteiden mainontaa koskevat valitukset. Tupakkalain vähittäismyyntilupahakemusten ja toimiminen tupakkalain asiantuntijana ja neuvojana vie voimavaroja. Lisäksi lääkelain mukainen nikotiinivalmisteiden myynnin valvonta vähittäismyyntipaikoissa kuuluu ympäristöterveydenhuollon tehtäviin, vaikka tätä ei ole määritelty ympäristöterveydenhuollon lainsäädännössä.

1.5.1 Varautuminen häiriötilanteisiin

Varautuminen on yksi ohjelmakauden teeman tavoitteista ja ohjelmakauden aikana Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuolto panostaa varautumiseen. Varautumisen pohjana toimii Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuollon häiriötilannesuunnitelma. Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuollon häiriötilannesuunnitelma on päivitetty vuonna 2024 ja suunnitelma päivitetään vuosittain, jotta mm. yhteystiedot pysyvät ajan tasalla. Häiriötilannesuunnitelma sisältää mm. elintarvike-, talous- ja uimavesivälitteisten epidemioiden selvittämiseen tarvittavia ohjeita ja yhteystietoja. Suunnitelman liitteenä on erillinen talousveden häiriötilannesuunnitelma, epidemiaselvitysryhmän kokoonpano ja ohje tiedottamisesta ja viestinnästä häiriötilanteissa. Elintarvike- tai vesivälitteisen epidemian selvityksen keskeinen tavoite on nopea sairastumisen aiheuttajan ja lähteen etsiminen, jotta voidaan estää epidemian mahdollinen leviäminen ja saada ehkäisevät toimenpiteet käyntiin. Ohjelmakauden aikana häiriötilannesuunnitelmaa kehitetään mm. lisäämällä toimintaohjekortteja erilaisiin häiriötilanteisiin.

1.6 Laadun kehittäminen

Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuollolla ei ole käytössä laadunhallintajärjestelmää ja resursseja laadun kehittämiseen on ollut vähän. Laadun kehittämistä yksikön sisällä on alettu viemään eteenpäin yksikön sisäisin palaverien, joissa tiedon välittämisen lisäksi kehitetään omia toimintatapoja mm. käymällä läpi tarkastuksilla havaittuja epäkohtia ja tekemällä tarkastuksia yhdenmukaistavia työtapoja.

Yksikön toimintaa arvioidaan ulkopuolisissa arvioinneissa. Näitä ovat mm. Ruokaviraston auditoinnit ja Lapin aluehallintoviraston arviointi- ja ohjauskäynnit.

1.7 Näytteenotto

Eri lakien mukainen näytteenotto sisältyy toimialakohtaisiin valvontasuunnitelmiin. Näiden näytteiden ja näytteenoton kustannuksista vastaa pääasiassa toiminnanharjoittaja. Suunnitelmaan kuuluu myös näytteenotto valtakunnallisiin valvontaohjelmiin ja projekteihin tai valvontayksikön omiin projekteihin. Näistä kustannuksista vastaa asianomainen keskusviranomainen tai ympäristöterveydenhuollon yksikkö.

Lisäksi yksikössä on varauduttu erityistilanteisiin liittyvään näytteenottoon ja laboratoriotutkimuksiin, esimerkiksi elintarvike- ja vesivälikkeiden epidemioiden selvittämisessä, joiden näytteenottotarvetta ei ole mahdollista suunnitella etukäteen. Näistä kustannuksista vastaa ympäristöterveydenhuollon yksikkö.

1.8 Laboratoriot ja ulkopuoliset asiantuntijat

Valvontaviranomaisen viranomaisvalvontaa varten ottamat tai otattamat näytteet tutkitaan kyseisiä tutkimuksia tekemään hyväksytyissä laboratorioissa. Hyväksytyistä laboratorioista on Ruokaviraston pitämä rekisteri.

Sisäilman terveyshaitan selvittämiseen kuuluvat tutkimukset näytteenottoineen kiinteistönomistaja tai kiinteistönhaltija tulee ostaa kyseiseen toimintaan erikoistuneilta yrityksiltä. Käytettävän laboratorion tulee olla Ruokaviraston hyväksymä kyseisen tutkimusmenetelmän osalta. Myös melusta aiheutuvan sisätilojen terveyshaitan tutkimukset kiinteistönomistajan tai -haltijan tulee ostaa melumittauksiin erikoistuneelta yritykseltä.

Ulkopuolista asiantuntijaa voidaan käyttää myös valvontasuunnitelman mukaisten viranomaisnäytteiden ottoon. Näytteenottajien pätevyysvaatimukset on kuvattu elintarvikenäytteiden osalta elintarvikevalvonnan suunnitelmassa ja talous- ja uimavesinäytteiden osalta terveydensuojelulain valvontasuunnitelmassa. Terveydensuojelulain mukaisten terveyshaittojen selvittämiseksi määrättyjen näytteiden ottajan pitää täyttää Terveydensuojelulain 49d §:n mukaiset pätevyysvaatimukset.

Ympäristöterveydenhuollon ottamat elintarvikenäytteet toimitetaan ScanLab Oy:n laboratorioon Ouluun tai Ruokaviraston laboratorioon Helsinkiin. Vesinäytteet toimitaan Eurofins Ahma Oy:n laboratorioon Rovaniemelle. Vesiepidemiaepäilytapauksissa näytteitä toimitetaan lisäksi THL:n Kuopion laboratorioon. Sisäilmanäytteet toimitetaan Ruokaviraston hyväksymiin laboratorioihin.

1.9 Viestintä

Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuolto noudattaa Sodankylän kunnan yhteisiä ohjeita tiedottamisessa. Häiriötilannetiedottamisessa noudatetaan erityislainsäädännön määräyksiä sekä häiriötilannesuunnitelmaa. Häiriötilannesuunnitelma on päivitetty vuonna 2024.

Internet sivut: Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuollolla on kotisivut osoitteessa: <http://www.tunturilapinyth.fi/fi/etusivu.php>.

Tiedotteet: Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuolto laatii tiedotusvälineille tiedotteita ajankohtaisista asioista. Kohdetietojärjestelmästä voidaan poimia tarvittaessa tietyn tyyppisten kohteiden yhteystiedot ja toimittaa suoraan kohteisiin vain näitä koskevia tiedotteita.

Tiedottaminen erityistilanteissa: Tarvittaessa voi pyytää apua myös yhteistoiminta-alueen kuntien tiedottajilta. Hätä- tai viranomaistiedotteet tehdään pelastusviranomaisen kautta. Eristystilanteissa voidaan hyödyntää myös valvontakohdetietojärjestelmän yhteystietoja.

Asiakaspalaute: Ympäristöterveydenhuoltoon voi lähettää sähköisesti palautetta osoitteeseen terveystarkastajat@sodankyla.fi ja elainlaakarit@sodankyla.fi, sekä Sodankylän kunnan sähköisen palautejärjestelmän kautta.

Koulutukset: Ympäristöterveydenhuollon asiantuntijat osallistuvat yhteistyötahojen järjestämiin koulutustilaisuuksiin luennoitsijoina. Yksikkö voi järjestää alueensa toimijoille myös omia koulutustilaisuuksia ajankohtaisista aiheista.

1.10 Tieto- ja tukijärjestelmät

Tietoperusteinen valvonta on yksi ohjelmakauden teemoista. Tätä toteutetaan niin, että huolehditaan valvonnan tietopohjan luotettavuudesta. Käytännössä ohjelmakauden aikana yksikössä panostetaan siihen, että valvontaan vaikuttavat tiedot tallennetaan yhdenmukaisesti ja tarvittava tieto on viranhaltijoiden löydettävissä esimerkiksi henkilöstövaihdoksissa.

Valvontakohteet ja niihin kohdistuneet suoritteeton kirjattu vuoden 2019 alusta lähtien valtakunnalliseen Ympäristöterveydenhuollon toiminnanohjaus- ja tiedonhallinnan järjestelmään VATI:iin. Lisäksi VATI:iin kirjataan kohteiden valvontaan koskevat yhteydenotot ja muut valvontaan vaikuttavat tiedot. Elintarvike- ja terveydensuojelulain mukaiset todistukset tehdään VATI-tietojärjestelmässä.

Elintarvike-, terveydensuojelu- ja tupakkalain mukaiset päätökset tehdään Sodankylän kunnan asianhallintajärjestelmässä (Tweb ja Valmu).

Valvira pitää yllä julkista tupakkatuotteiden ja nikotiininesteiden tukku- ja vähittäismyyntirekisteriä. Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea ylläpitää nikotiinivalmisteiden myyntiluparekisteriä.

Toiminnanharjoittajat voivat tehdä elintarvike- ja terveydensuojelulain mukaisia ilmoituksia ympäristöterveydenhuollon sähköisessä ilmoitusjärjestelmässä (ilppa.fi).

Kuluttajat voivat tehdä palvelussa ilmoituksia sairastumisesta tai muusta reaktiosta, jonka epäilevät aiheutuneen elintarvikkeesta, talousvedestä tai uimavedestä, esimerkiksi ruokamyrkytyspäilytilanteessa. Kuluttajat voivat myös ilmoittaa ilpassa haitasta, jonka ovat havainneet elintarvikkeessa, talousvedessä tai uimavedestä.

1.11 Valvontasuunnitelman toteutumisen arviointi

Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuollon jaosto arvioi valvontaohjelman toteutumisen vuosittain maaliskuun loppuun mennessä. Arvioinnissa otetaan huomioon seuraavat tekijät:

- Suunnitellun valvonnan, painopistealueiden ja tarkastusten kattavuus

- Tarkastusten ja näytteiden toteuma
- Valvonnasta saadut tulot ja niiden kohdentuminen
- Voimavarat ja yhteistoiminta-alueen toimivuus
- Toiminnan kehittämistarpeet
- Mahdolliset toiminnan tarkastamiset (auditoinnit)
- Häiriötilanteet

Valvonnan kattavuus ja toteutuminen arvioidaan toimialakohtaisesti valvontakohdetyypeittäin ja painopistealueittain. Tarvittaessa selvitetään syyt miksi tavoitteisiin ei päästy (esim. valvontasuunnitelmaan sisällymätön työ, toiminnan muuttuminen) ja laaditaan korjaavat toimenpiteet, jotta tavoitteet toteutuisivat paremmin seuraavalla tarkastelujaksolla. Arviointia hyödynnetään ympäristöterveydenhuollon valvonnan kehittämisessä, valvonnan toimivuuden varmistamisessa ja uusien suunnitelmien laadinnassa.

Tavoitteiden toteutumista tarkastellaan vuosiyhteenvedossa. Toteutuneita tarkastus- ja näytteenottomääriä verrataan valvontasuunnitelmassa esitettyihin määriin.

1.12 Raportointi

Jaoston hyväksymä selvitys valvontasuunnitelman toteutumisesta ja toimialakohtaiset toteutumaraportit Lapin aluehallintovirastoon vuosittain seuraavan vuoden maaliskuun loppuun mennessä Ympäristöterveydenhuollon valvontayksikötietojen hallintajärjestelmän (VYHA) kautta.

2 ELINTARVIKELAIN VALVONTASUUNNITELMA 2025–2028

2.1 Johdanto

Elintarvikevalvonnan tavoitteena on varmistaa elintarvikkeiden ja kontaktimateriaalien turvallisuus ja elintarvikkeiden terveydellinen ja elintarvikesäännösten mukainen laatu. Lisäksi valvonnalla varmistetaan elintarvikkeiden jäljitettävyyden ja elintarvikkeista annettavien tietojen totuudenmukaisuus. Valvonta perustuu EU-säädöksiin ja sitä kansallisesti toimeenpanee elintarvikelaki ja sen nojalla annettuihin asetuksiin.

Kunnan on elintarvikelain mukaan laadittava säännöllistä valvontaa koskeva elintarvikevalvontasuunnitelma siten, että valvonta on yleisten valvontaa koskevien vaatimusten mukaista, ehkäisee terveysvaaroja ja suojaa kuluttajaa taloudellisilta tappioilta (elintarvikelaki 39 §). Valvontasuunnitelma perustuu valvontakohteiden kartoitukseen, niiden riskiluokitukseen ja lainsäädännön asettamiin vaatimuksiin. Ruokaviraston laatima elintarvikeketjun monivuotinen valvontasuunnitelma (VaSu) julkaistaan joulukuussa 2024, mutta Ruokavirasto on julkaissut elintarvikevalvonnan painopisteet vuodelle 2025 ja ne otetaan huomioon valvontasuunnitelman laadinnassa.

Elintarvikevalvontaa toteutetaan Oiva-järjestelmällä, jolla myös annetaan kuluttajalle tietoa yritysten valvonnan tuloksista. Valvontakohteiden tarkastustiheydet on määritetty Ruokaviraston riskiluokitusohjeiden mukaisesti. Tarkastustiheyteen vaikuttavat elintarvikealan toiminnan luonne, laajuus ja valvontahistoria.

2.2 Elintarvikevalvonnan resurssit

Elintarvikevalvonnan resurssit vuodelle 2025 on 2,8 htv:tä. Elintarvikevalvontaa tekee kolme terveystarkastajaa, joilla on myös tupakkalain- ja terveydensuojelulain mukaisia tehtäviä. Lisäksi valvontaeläinlääkäri tekee elintarvikelain mukaista valvontaa noin 20 % työajastaan. Valvontaeläinlääkärin tehtäviin kuuluvat hyväksytyjen elintarvikehuoneistojen ja alkutuotannon valvonta.

2.3 Suunnitelmallisen valvonnan kohteet

Elintarvikelain mukaan valvontaviranomaisella tulee olla ajan tasalla olevat tiedot kaikista alueensa elintarvikevalvontakohteista. Elintarvikelain mukaiset valvontakohteet vaativat joko viranomaisen hyväksynnän tai ovat ilmoituksenvaraisia. Elintarvikevalvontaviranomainen tekee hakemuksesta hyväksymispäätöksen ja antaa ilmoituksesta todistuksen, minkä jälkeen elintarvikehuoneisto lisätään Ruokaviraston ylläpitämään yhteisrekisteriin.

Tunturi-Lapin alueella on seuraavat elintarvikevalvontakohteet:

- hyväksytyt elintarvikehuoneistot 10 kpl
- rekisteröidyt elintarvikehuoneistot 338 kpl
- rekisteröity alkutuotanto 39 kpl

Yhdellä toimijalla voi olla useampaa toimintaa esimerkiksi hyväksytty elintarvikehuoneisto sekä rekisteröity elintarvikehuoneisto.

Valvontaan kuuluvat kohteet toimintaluokittain sekä tarkastustarve vuodelle 2025 on esitetty liitteessä 1.

2.4 Elintarvikevalvontaan liittyvät hyväksymis- ja ilmoitusmenettelyt

Elintarviketoiminta voi olla rekisteröityä alkutuotantoa, rekisteröityä elintarviketoimintaa tai toiminta vaatii hyväksymistä elintarvikehuoneistoksi. Elintarvikelain mukaan toimijan on ilmoitettava toiminnastaan valvontaviranomaiselle ennen toiminnan aloittamista. Eläinperäisiä elintarvikkeita ennen vähittäismyyntiä käsittelevät laitokset hakevat toiminnalleen hyväksyntää ennen toiminnan aloittamista.

2.4.1 Alkutuotantopaikat

Alkutuotannon toimijan on tehtävä ilmoitus alkutuotannosta viimeistään neljä viikkoa ennen toiminnan aloittamista tai olennaista muuttamista. Valvontaviranomainen ilmoittaa alkutuotannon toimijalle ottaneensa vastaan ilmoituksen.

Alkutuotannon rekisteröinnin piiriin kuuluu mm. maidontuotanto, kanamunien ja muiden linnun munien tuotanto, eläinten kasvatusta lihantuotantoa varten, kalastus ja kalanviljely, hunajan tuotanto, kasvin, sienten ja itujen tuotanto. Elintarvikelaissa on määritelty ns. vähäriskiset alkutuotannon toiminnot, joista ei tarvitse tehdä ilmoitusta valvontaviranomaiselle, kuten luonnonvaraisen riistan metsästyksessä ja luonnonvaraisten tuotteiden keräilyssä.

Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuollon alkutuotanto painottuu eläinten kasvattamiseen lihantuotantoa varten, kalastukseen ja maidontuotantoon. Maidontuotannon alkutuotantopaikat ovat kuitenkin olleet jo vuosia voimakkaassa laskussa. Alueella on myös joitakin hunajantuottajia.

2.4.2 Rekisteröity elintarviketoiminta ja kontaktimateriaalitoiminta

Elintarvikealan tai kontaktimateriaalialan toimijan on tehtävä ilmoitus elintarviketoiminnasta toiminnan rekisteröintiä varten valvontaviranomaiselle viimeistään neljä viikkoa ennen toiminnan aloittamista tai olennaista muuttamista. Rekisteröinnistä annetaan todistus. Ilmoituksen käsittelyyn ei liity tarkastusta, ellei ilmoituksen käsittelyssä synny tarvetta ennakkotarkastukselle. Käsittelyn jälkeen kohde siirtyy suunnitelmallisen valvonnan piiriin ja kohteeseen tehdään maksullinen suunnitelmallinen tarkastus. Toiminnan keskeyttämisestä, toiminnan lopettamisesta sekä toimijan vaihtumisesta on viivytyksettä ilmoitettava valvontaviranomaiselle.

Rekisteröitävää elintarviketoimintaa ovat mm. seuraavat:

- Elintarvikkeiden tarjoilu
- Elintarvikkeiden myynti
- Ei-eläinperäisten elintarvikkeiden valmistus
- Elintarvikkeiden varastointi ja pakastaminen
- Elintarvikkeiden kuljetustoiminta
- Vienti ja tuonti
- Liikkuva elintarvikehuoneisto
- Elintarvikkeiden etämyynti
- Elintarvikkeiden kontaktimateriaalien valmistus, maahantuonti ja tukkumyynti

Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuollon alueen erikoispiirteenä on porontuotanto ja käsittely. Tarkastamattoman poronlihan ja siitä valmistetut poron kuivalihan suoramyynti kuuluvat kansallisten helpotuksien piiriin. Kokonaisuudessaan alueella on paljon pieniä toimijoita, jotka myyvät tarkastamatonta tai tarkastettua poronlihaa. Näiden neuvonta ja valvonta vaatii perehtymistä lainsäädäntöön ja haasteena on ollut myös saada kaikkia toimijoita valvonnan piiriin.

2.4.3 Hyväksytty elintarvikehuoneisto

Elintarvikealan toimijan, joka käsittelee eläimistä saatavia elintarvikkeita ennen vähittäismyyntiä, on haettava elintarvikehuoneiston hyväksymistä ennen toiminnan aloittamista tai toiminnan olennaista muuttamista. Valvontaviranomaisen on ratkaistava asia 60 vuorokauden kuluessa asian vireille tulosta, ellei asian laajuus, hakemuksen puutteellisuus tai muu erityinen syy edellytä asian pitempää käsittelyä. Laitoksen vaatimustenmukaisuuden selvittäminen edellyttää tarkastuskäyntiä. Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuollossa viranhaltija tekee päätöksen elintarvikehuoneiston hyväksymisestä voimassa olevan delegointipäätösten mukaisesti. Hyväksymispäätöksen jälkeen elintarvikehuoneiston toiminta voi alkaa.

2.5 Elintarvikehuoneistojen tarkastukset ja niiden sisältö

Elintarvikehuoneistojen valvontasuunnitelman mukaiset tarkastukset tehdään pääasiassa Oiva-arviointijärjestelmän mukaisesti. Elintarvikekohteiden tarkastushavainnot koostetaan Oiva-raporttiin ja julkistetaan Ruokaviraston määräämällä tavalla keskitetyn järjestelmän kautta Oivahymy-sivustolla (www.oivahymy.fi). Elintarvikkeiden alkutuotantokohteita valvotaan Ruokaviraston alkutuotannolle laatimien arviointiohjeiden mukaisesti. Alkutuotannon valvontatuloksia ei julkaista. Elintarvikevalvonnassa painottuu riskiperusteisuus sekä valvonnassa havaittujen epäkohtien korjaamisen seuranta uusintatarkastuksin. Tarkastuksia voidaan tehdä myös asiakirja- tai etätarkastuksina, jolloin elintarvikehuoneiston toimintaa arvioidaan toimitettujen asiakirjojen ja/tai muun materiaalin sekä yhteydenottojen (etäyhteys, sähköpostit, puhelut tms.) perusteella.

Elintarvikealan toimijalla on ensisijainen vastuu elintarvikkeiden turvallisuudesta. Omavalvonnalla elintarvikealan toimija pyrkii varmistamaan, että elintarvike, alkutuotantopaikka ja elintarvikehuoneisto sekä siellä harjoitettava toiminta täyttävät niille asetetut vaatimukset. Viranomaisvalvonta perustuu pääsääntöisesti elintarvikehuoneiston omavalvonnan valvontaan, joihin elintarviketurvallisuuden vaatimuksia sovelletaan.

2.5.1 Rekisteröidyn elintarviketoiminnan ensimmäinen tarkastus

Ilmoituksen vastaanottamisen jälkeen valvontaviranomainen tekee elintarvikehuoneistoon ensimmäisen elintarvikelain mukaisen tarkastuksen. Tarkoituksena on varmistaa, että elintarvikehuoneiston tilat, laitteet ja toiminta soveltuvat ilmoitettuun toimintaan ja omavalvontasuunnitelma on toimintaan nähden riittävä. Toiminta voidaan aloittaa jo ennen ensimmäistä tarkastusta.

Ensimmäinen tarkastus tehdään ilmoitetun toiminnan luonteen ja laajuuden perusteella yhden, kolmen tai kuuden kuukauden kuluttua toiminnan aloittamisesta. Tarkastus voidaan tehdä myös ennen ilmoitetun toiminnan aloittamista, mikäli ilmoituksen perusteella on epäiltävissä, että elintarviketurvallisuus tai

kuluttajansuoja saattaa vaarantua. Tarkastuksen ajankohta sovitaan etukäteen toimijan kanssa. Ensimmäinen tarkastus on valvontasuunnitelman mukainen tarkastus, jonka havaintojen perusteella laaditaan Oiva-raportti ja tarkastuskertomus. Ensimmäisen tarkastuksen jälkeen toimintaa valvotaan suunnitelluin valvontakäynnein.

Vähäriskisiin elintarvikekohteisiin tehdään ainoastaan ensimmäinen tarkastus, jolloin Oiva-järjestelmää ei sovelleta, vaan kirjoitetaan tarkastuskertomus. Tällaisia vähäriskisiä toimintoja ovat apteekkien elintarvikemyynti, kuntosalien, optikkoliikkeiden ja muiden vastaavien toimijoiden pienimuotoinen elintarvikemyynti ja pienimuotoinen elintarvikkeiden myynti ja tarjoilu juomatarjoilun yhteydessä. Tämän jälkeen toimintaa ei valvota säännöllisin tarkastuksin muutoin kuin epäiltäessä lainsäädännön vastaisuutta. Helposti pilaantuvia elintarvikkeita säännöllisesti ruoka-apuna jakavan hyväntekeväisyysjärjestön tulee tehdä ilmoitus toiminnastaan ja käyttämistään tiloista oman kuntansa elintarvikevalvontaviranomaiselle neljä viikkoa ennen toiminnan aloittamista. Tämän jälkeen toimintaa ei valvota säännöllisin tarkastuksin.

2.5.2 Laitokseksi hyväksyttävän elintarvikehuoneiston hyväksymistarkastus

Laitokseen tehdään hyväksymistarkastus, kun asia on tullut vireille ja laitos on lähes valmis aloittamaan tuotannon. Tarkastuskäynnillä huomioidaan, että laitoksen perusrakenteet, toiminnot ja laitteisto ovat pohjapiirrokseltaan, suunnittelultaan, rakennustavaltaan, sijainniltaan ja kooltaan sellaisia, että laitoksessa on mahdollista toimia lainsäädännön vaatimuksia noudattaen. Hyväksymistarkastuksessa arvioidaan laitoksen omavalvontasuunnitelman sisältöä ja kattavuutta. Omavalvontasuunnitelman tulee olla riittävä toimintaohje omavalvonnan toteuttamiseen ja tuotannossa mahdollisesti muodostuvien vaarojen hallitsemiseksi. Tuotannon kriittiset kohdat ja niihin liittyvien riskien hallinta tulee olla kuvattuna. Laitoksen näytteenotto- ja tutkimussuunnitelma sekä tieto omavalvontatutkimuksiin käytettävästä laboratoriosta tulee olla kuvattuna.

Hyväksymistarkastuksesta kirjoitetaan tarkastuskertomus, josta käy ilmi mitä on tarkastettu ja täyttääkö laitos hyväksymisen edellyttämät vaatimukset. Tarkastuskertomukseen kirjataan yksityiskohtaisesti ne asiat, joiden osalta laitos ei täytä lainsäädännön vaatimuksia kuten rakenteiden tai omavalvonnan osalta. Tällöin laitosta pyydetään korjaamaan puutteet tai täydentämään hakemusta. Hyväksymistarkastuksen valvontatulosta ei julkisteta Oiva-raporttina.

2.5.3 Toiminnassa olevien elintarvikehuoneistojen tarkastus

Elintarvikehuoneistojen tarkastukset tehdään Oiva-arviointiohjeiden mukaisesti ja pääsääntöisesti ennalta ilmoittamatta. Rekisteröidyn elintarviketoiminnan ja hyväksytyjen elintarvikehuoneistojen tarkastuksiin on käytössä erilliset tarkastuslistoina toimivat valvontalomakkeet. Tarkastettavat asiat on jaettu asiakokonaisuuksiin. Useammin tarkastetaan sellaisia asiakokonaisuuksia, jotka voivat vaikuttaa välittömästi ja olennaisesti elintarviketurvallisuuteen. Tällaisia asioita ovat mm. puhtauteen, työskentelyhygieniaan, lämpötiloihin ja ristikontaminaatioon liittyvät asiat. Harvemmin tarkastettavia asiakokonaisuuksia ovat esimerkiksi elintarvikkeista annettavia tietoja ja jäljitettävyyttä, omavalvontasuunnitelman riittävyttä ja suunnitellun näytteenoton toteuttamista koskevat asiat. Kaikki elintarvikekohteen toimintaa koskevat asiakokonaisuudet tarkastetaan vähintään kerran kolmessa vuodessa. Tarkastettavat asiat tulisi valita jokaiselle tarkastuskerralle siten, että julkaistu Oiva-raportti sisältää vähintään neljä asiakokonaisuutta. Oiva-arviointijärjestelmää sovelletaan vain valvontasuunnitelman mukaisiin tarkastuksiin. Elintarvikehuoneistoihin liittyvien ruokamyrkytyspäilyjen, asiakasvalitusten tai muiden selvitysten perusteella tehtävien tarkastusten valvontatuloksia ei julkisteta Oiva-raporttina.

Oiva-järjestelmän mukaisesti tehdyistä tarkastuksesta saadut valvontatulokset kirjataan viimeistään kymmenen työpäivän kuluessa valvonnan tietojärjestelmään ja Oiva-raportti lähetetään julkaistavaksi Ruokaviraston ylläpitämälle www.oivahymy.fi -internetsivuilla. Elintarvikealan toimijan tulee laittaa Oiva-raportti esille kuluttajan nähtäville ja myös internetsivuille, mikä toimija markkinoi tai myy elintarvikkeita internetissä. Oiva-raportoinnin kautta toimijalle muodostuu myös erillinen yksityiskohtaisempi tarkastuskertomus mahdollisine toimenpidekehotuksineen. Oiva-raportissa valvontatulos ilmoitetaan arviointiasteikolla Oivallinen, Hyvä, Korjattavaa tai Huono. Jos tulos on jokin muu kuin Oivallinen, lisätään raporttiin kirjallinen selitys, miksi arvosana ei ole Oivallinen.

Jos elintarvikehuoneisto ei kuulu Oiva-järjestelmän piiriin, tarkastuksesta laaditaan tarkastuskertomus. Kertomukseen kirjataan tarkastusajankohta, tarkastuksen suorittaja ja läsnäolijat, tarkastetut kohteet, keskeiset havainnot sekä asianomaiselta toimijalta edellytettävät toimet ja niiden perustelut.

Rekisteröity elintarvikehuoneisto on mahdollista perustaa myös kotiin. Kotirauhan piirissä sijaitsevan huoneiston ja sen toiminnan vaatimuksiin sovelletaan lainsäädäntöä kuten muihinkin huoneistoihin.

2.6 Valvontakohteen tarkastustiheys ja riskiluokitus

Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuollon elintarvikevalvontakohteet on esitetty liitteessä 1, jossa on kuvattu kohteiden lukumäärä sekä vuonna 2025 tarkastettavien kohteiden määrä. Toimintaluokittain esitetyt kohteiden lukumäärät on haettu VATI-valvontatietojärjestelmästä. Tarkastustiheydessä noudatetaan kullekin kohteelle tehtyä riskiluokitusta ja sen osoittamaa tarkastustiheyttä kohteen valvontahistoria huomioiden. Tarkastusaika sisältää tarkastukseen valmistautumisen, varsinaisen tarkastuksen ja tarkastuskertomuksen. Valvontakohteiden tarkastukset on suunniteltu soveltaen Ruokaviraston ohjetta elintarvikehuoneistojen riskiluokituksesta ja valvontatarpeen määrittämisestä. Ohjeen mukaan elintarvikehuoneiston vuosittaiset tarkastustiheydet määritetään toiminnan luonteen ja laajuuden mukaan. Rekisteröivät elintarvikehuoneistot on jaettu viiteen riskiluokkaan tarkastustiheyden ollessa alimmillaan kerran kolmessa vuodessa (0,35) ja enimmillään kolme kertaa vuodessa. Hyväksytyt elintarvikehuoneistot on jaettu kymmeneen riskiluokkaan tarkastustiheyden vaihdellessa 1–12 kertaa vuodessa. Riskiluokitukseen vaikuttaa toiminnan laajuus, jolloin huomioidaan käsiteltävien elintarvikkeiden tuotantomääriä, annosmääriä tai asiakasmääriä. Toiminnan riskialttiuteen vaikuttavat tuotanto-olosuhteet ja tuotteisiin liittyvät vaaratekijät. Mikäli toimijalla on samassa elintarvikehuoneistossa useita riskitasoltaan erilaisia toimintoja, niin tarkastustiheys määräytyy suuririskisemmän toiminnan perusteella. Tuotantolaitoksissa taas elintarvikkeiden pitemmälle jalostaminen tai sen riskiluonteisuus nostavat riskiluokkaa.

Elintarvikekohteen valvontatulokset eli Oiva-arvosanat pidemmältä valvontajaksolta voivat vaikuttaa tarkastustiheyteen. Tarkastustiheyttä lasketaan 50 %:lla, mikäli kuuden Oiva-arvioinnin tuloksena on ollut Oivallinen ja vuosittainen tarkastustiheys on riskiluokitustaulukon mukaan vähintään kaksi tarkastusta tai enemmän. Tarkastuksilla havaitut epäkohdat ja puutteet lisäävät tehtävien tarkastusten määrää. Uusintatarkastuksin valvotaan, että valvontaviranomaisen antamia korjauskehotuksia ja määräaikoja noudatetaan. Mikäli kohteen valvontahistoriaan liittyy määräysten noudattamisen laiminlyöntejä, runsaasti asiakasvalituksia, takaisin vetoja tai yhteyksiä ruokamyrkytys-epidemioiden voidaan kohteen valvontatiheyttä nostaa.

Mikäli elintarvikehuoneisto toimii osan aikaa vuodesta eli yhtäjaksoisesti enintään kuusi kuukautta, voidaan tarkastustiheyttä alentaa. Hyväksytyt elintarvikehuoneistot on tarkastettava vähintään kerran vuodessa ja rekisteröity elintarviketoiminta vähintään kerran kolmessa vuodessa. Edellytyksenä on, että vastaavan koko

vuoden toimivan hyväksytyn elintarvikehuoneiston tarkastustiheys on vähintään kaksi tarkastusta vuodessa ja rekisteröidyn elintarviketoiminnan vähintään yksi tarkastus vuodessa. Mikäli elintarvikehuoneisto toimii kausiluonteisesti tai satunnaisesti yhteensä alle 3 kk vuodessa, ilmoitettu elintarvikehuoneisto voidaan tarkastaa kerran kolmessa vuodessa ja hyväksytty elintarvikehuoneisto kerran vuodessa.

2.7 Näytteenotto

2.7.1 Näytteenottosuunnitelma

Viranomaisen voi todentaa elintarvikehuoneiston omavalvonnan toimivuutta viranomaisnäyttein. Näytteenoton perusteena on omavalvonnan todentaminen tai omavalvonnan riittävyyden varmistaminen. Valvontasuunnitelman mukaisesta näytteenotosta ja näytteen tutkimisesta peritään maksu toimijalta. Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuolto ei pääsääntöisesti ota viranomaisnäytteitä ja vuodelle 2025 ei ole näytteenottosuunnitelmaa

2.7.2 Muu viranomaisnäytteenotto ja projektit

Valvontaviranomainen voi kustannuksellaan teettää tutkimuksia ottamistaan elintarvike- ja pintapuhtausnäytteistä. Elintarvikevalvonnassa voidaan ottaa kartoitusnäytteitä, ruokamyrkytyspäilynäytteitä ja muita valitusnäytteitä. Elintarvikevalvonnan projekteja Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuollolla ei ole vuodelle 2025.

2.8 Hallinnolliset pakkokeinot

Hallinnollisia pakkokeinoja käytetään elintarvikevalvonnassa silloin, kun elintarvikealan toimija ei ryhdy tarvittaviin toimenpiteisiin elintarvikemääräysten noudattamiseksi, eivätkä muut valvontatoimenpiteet toimijan velvoittamiseksi ole riittäviä. Pakkokeinoja ovat mm. erilaiset määräykset ja kiellot, uhkasakko sekä teettämis- ja keskeyttämisuhka, haltuunotto sekä elintarvikehuoneiston hyväksynnän peruuttaminen. Elintarvikelain 27 §:n mukaan hallinnollisia pakkokeinoja koskevaa toimivaltaa on lievempien pakkokeinojen osalta siirretty ympäristöterveydenhuollon viranhaltijalle Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuollon hyväksytyn delegointipäätöksen mukaisesti. Elintarvikelain mukaisten pakkokeinojen käytössä noudatetaan hallintolain mukaisia hallintomenettelyjä.

2.9 Terveysvaaratilanteet ja takaisinvedot

Terveysvaaralla tarkoitetaan elintarvikkeessa olevaa, mitä tahansa elintarvikkeeseen kuulumatonta haitallista ominaisuutta, joka saattaa aiheuttaa vaaraa kuluttajan terveydelle. Terveysvaaran aiheuttaja voi olla ruokamyrkytyksiä aiheuttava bakteeri tai mikrobiperäinen toksini tai ne voivat olla kemiallisia aineita, vieraita esineitä tai allergisoivia elintarvikkeen ainesosia, joita ei ole ilmoitettu elintarvikkeen pakkausmerkinnöissä. Myös erilaisiin elintarvikkeisiin liittyvät petokset kuten elintarviketietojen väärennökset voivat aiheuttaa terveysvaaraa. Terveysvaaratilanteessa toimitaan elintarvikevalvonnan toimintajärjestelmän ohjeiden (ruokamyrkytysepidemian toimintaohje, Ruokaviraston terveysvaaraohje).

Ruokamyrkytysepidemioiden varalta toimialueen kunnissa on perustettu epidemiaselvitystyöryhmät, joihin kuuluu mm. elintarvikevalvontaviranomainen ja tartuntataudeista vastaava viranomainen. Epidemioiden

selvittämiseen laadittu ohjeistus sisältyy myös ympäristöterveydenhuollon häiriötilannesuunnitelmaan. Ruokamyrkytystutkimuksen keskeinen tavoite on nopea sairastumisen aiheuttajan ja lähteen etsiminen, jotta voidaan estää epidemian mahdollinen leviäminen ja saada ehkäisevät toimenpiteet käyntiin.

Vastuu elintarvikkeiden vaatimusten mukaisuudesta ja mahdollisesta takaisinvedosta on elintarvikealan toimijalla. Takaisinvetotilanteessa toimitaan Ruokaviraston takaisinvento-ohjeiden mukaan. Mikäli toimija ei noudata velvollisuuttaan takaisinvedoissa, ryhdytään toimenpiteisiin terveydelle vaarallisten erien poistamiseksi markkinoilta.

2.10 Valvonnan painopisteet

Kehittämisteemat tulevalle ohjelmakaudelle ovat

- valmius, varautuminen, huoltovarmuus
- vastuullisuus ja kestävyys
- teknologia ja tieto

Vuonna 2025 valtakunnalliset painopisteet painottuvat teknologia ja tieto -teemaan. Valtakunnalliset painopisteet ovat pääasiassa Ruokaviraston toteutettavia vuonna 2025. Lämpötilahallinta elintarvikehuoneistoissa oli painopiste vuonna 2024 ja jatkuu vuonna 2025 valvontatietojen analysointina ja yhteenvedon tekemisenä sekä mahdollisten jatkotoimenpiteiden suunnitteluna Ruokaviraston osalta. Myös aikaisempina vuosina ollut valvojan työkalupakki painopiste jatkuu Ruokaviraston järjestäminä koulutuksina. Kuntia koskeva valvonnan painopisteenä on alustavasti histamiinivalvontaprojekti, jossa kuntien osuus on ottaa näytteitä ja tutkituttaa ne. Lisäksi Ruokaviraston painopisteenä on sähköisen asioinnin ja raportoinnin kehittäminen.

2.11 Valvontasuunnitelman toteutumisen arviointi

Elintarvikevalvontasuunnitelman toteutuminen käsitellään vuosittain jaostossa. Valvonnan tehokkuuden ja laadun osalta valvotaan tarkastusten kattavuutta, tarkastusmäärän toteutumista suhteessa riskiperusteisesti laadittuun elintarvikevalvontasuunnitelmaan. Tavoitteena on tarkastaa 70 % valvontasuunnitelmaan suunnitelluista tarkastuksista.

3 TERVEYDENSUOJELULAIN VALVONTASUUNNITELMA 2025 - 2028

3.1 Johdanto

Terveystensuojelulain mukaisen valvonnan tavoitteena on selvittää, aiheutuuko toiminnasta terveyshaittaa tai esiintyykö tarkastuskohteessa sellaisia tekijöitä tai olosuhteita, joiden vuoksi terveyshaittaa voi syntyä. Valvontasuunnitelman laatimista ohjaavat terveydensuojelulaki (763/1994) ja valtakunnallinen terveydensuojelulain valvontaohjelma 2025-2028.

Ohjelmakaudella vaikuttaa terveydensuojelulain kokonaisuudistushanke. Hankkeelle on asetettu ohjausryhmä, jonka toimikausi päättyy 30.4.2027. Terveystensuojelulaki on tullut voimaan 1995 ja siihen on tehty muutoksia 39 kertaa, joiden seurauksena lain rakenne ja sisältö ovat muuttuneet osin hajanaisiksi. Valvontayksiköiden tuleekin varata ohjelmakaudella aikaa uudistuksen sidosryhmätyöhön osallistumiseen. Terveystensuojelulain kokonaisuudistushanke vaikuttaa myös siten, että seuraavalle ohjelmakaudelle ei tehdä laajakantoisia muutoksia linjauksiin tai valvontakäytäntöihin.

Terveystensuojelulain valvontaohjelman painopisteet ohjelmakaudelle 2025-2028 ovat talousvesivalvonnan uudet sisällöt, osaaminen ja paikalliset tarpeet viranomaisvalvonnassa, valmius ja varautuminen terveydensuojelussa.

3.2 Terveystensuojeluvalvonnan resurssit

Terveystensuojelulain valvonnan resurssit vuodelle 2025 on 2,5 htv:tä. Kaikki yksikön terveystarkastajat tekevät ainakin osittain terveydensuojelulain alaista valvontaa. Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuollossa on talousvesivalvonnasta vastannut kaksi terveystarkastajaa muiden tehtäviensä ohella (noin 1 htv). Henkilöstömuutoksista johtuen vuoden 2025 ensimmäisellä neljänneksellä talousvesivalvonnasta ja allasvesivalvonnasta vastaa yksi terveystarkastaja 100 % työajalla. Uimavesivalvonnan suunnittelusta, koordinoinnista, tarkastuksista, tulosten seurannasta ja raportoinnista sekä asiakasneuvonnasta vastaa kaksi terveystarkastajaa tehtäviensä ohella (0,2 htv). Asuntotarkastuksia sekä koulujen, päiväkotien, ja tehostetun palveluasumisen terveydensuojelulain mukaisia tarkastuksia tekee yksi terveystarkastaja. Majoitusvalvontaa on jaettu elintarvikevalvontaa tekeville.

Alueen haasteena talousvesivalvonnan suhteen on se, että alueella on väkilukuun nähden paljon vedenjakelualueita ja tarkastuksia pystytään tekemään sulan maan aikaan, joka on alueella suhteellisen lyhyt. Majoitushuoneistovalvonnan osalta haasteena on saada kaikki toimijat tekemään ilmoitukset majoitushuoneistoista. Alueella on huomattavan paljon majoitushuoneistoja.

3.3 Suunnitelmallisen valvonnan kohteet

Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuollon terveydensuojeluvalvonnan valvontakohteet on kirjattu yhteisrekisteriin (VATI).

Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuollon valvontaan kuuluvat seuraavat terveydensuojeluvalvontakohteet:

- talousvettä toimittavan laitoksen vedenjakelualue (1352/2015) 33 kpl
- talousvettä toimittavan laitoksen vedenjakelualue (401/2001) 21 kpl
- elintarvikehuoneistoja, joiden käyttämä talousvesi otetaan omasta kaivosta 20 kpl

- talousveden käyttö osana julkista tai kaupallista toimintaa 42 kpl
- veden toimittaminen talousvettä toimittavalle laitokselle 2 kpl
- opetustoiminta, koulut ja oppilaitokset 24 kpl
- sosiaalihuollon palvelut, lasten päiväkodit ja vastaavat 23 kpl
- sosiaalihuollon palvelut, vanhainkodit ja vastaavat 10 kpl
- sosiaalihuollon palvelut, muut sosiaalialan yksiköt 6 kpl
- pienet yleiset uimarannat 11 kpl
- yleiset altaat 9 kpl
- majoitustoiminta 136 kpl
- kauneushoitoa ja ihon käsittelyä suorittavat huoneistot ja laitokset 14 kpl
- yleiset saunat 2kpl
- yleinen liikuntatila 12 kpl

3.4 Terveysuojelulain mukaiset ilmoitus- ja hyväksymismenettelyt

Terveysuojelulain mukaan toiminnanharjoittajan on tehtävä viimeistään 30 vuorokautta ennen toiminnan aloittamista kirjallinen ilmoitus terveysuojeluviranomaiselle toiminnan aloittamisesta.

Terveysuojelulain 13 §:n mukainen ilmoitus on ennen toiminnan aloittamisesta tehtävä seuraavista toimintojen käyttöönotosta tai oleellisesta muuttamisesta:

- majoitustoimintaan tarkoitettu tila esim. hotelli, hostelli, lomakeskuksen ja leirintäalueen majoitustila, majoituskasarmi ja majoittumiseen tarjottu kalustettu huoneisto, loma-asunto tai tila;
- yleisölle avoin kuntosali, liikuntatila, sauna, kylpylä, uimahalli, maa-uimala ja uimaranta
- päiväkotit ja lasten ja nuorten kokoontumiseen liittyvän toiminnan järjestämispaikka sekä esi- tai perusopetusta, ammatillista koulutusta, lukiokoulutusta, korkeakoulutusta, taiteen perusopetusta tai vapaata sivistystyötä järjestävä oppilaitos tai sen opetuksen järjestämispaikka
- jatkuvaa hoitoa antava sosiaalihuollon toimintayksikkö
- solariumpalvelu, ihoa rikkova toiminta ja erityistä hygieniaa edellyttävä kauneushoitola
- sellaisen muun huoneiston tai laitoksen käyttöönotosta tai sellaisen toiminnan aloittamisesta, josta voi aiheutua sen käyttäjämäärä tai toiminnan luonne huomioon ottaen terveyshaittaa
- 18 a §:n mukainen talousveden otto omilla laitteilla käytettäväksi osana julkista tai kaupallista toimintaa
- 18 a §:n mukainen yhteisessä käytössä oleva vedenottamo tai vesisäiliö, kun vettä otetaan vedenkäyttäjien omilla laitteilla vähintään 50 henkilön tarpeisiin tai vähintään 10 kuutiometriä vuorokaudessa
- terveydenhuollon toimintayksikkö (sairaala ja terveyskeskus, jossa vuodeosasto); ilmoitus on tehtävä ensisijaisten tilojen vesilaitteistojen riskienhallinnan valvontaa varten.

Lisäksi on tehtävä ilmoitus toiminnan olennaisesta muuttamisesta sekä toiminnan päättymisestä on ilmoitettava kirjallisesti terveysuojeluviranomaiselle. Uuden toiminnanharjoittajan on ilmoitettava toiminnanharjoittajan vaihtumisesta kunnan terveysuojeluviranomaiselle. Toiminnan aloittamista koskevan ilmoituksen jälkeen toiminnot tulevat suunnitelmallisen valvonnan piiriin.

Myös kotirauhan piiriin kuuluviin tiloihin perustettavasta terveysuojelulain mukaan ilmoitusvelvollisesta toiminnasta on tehtävä ilmoitus terveysuojeluviranomaiselle. Toimintaa ei kuitenkaan voida valvoa suunnitelmallisena valvontana.

3.4.1 Talousvettä toimittavan laitoksen hyväksyminen

Talousvettä toimittavan laitoksen, jolla on omaa veden tuotantoa tai käsittelyä, on haettava toimintansa hyväksymistä terveydensuojeluviranomaiselta viimeistään kolme kuukautta ennen suunniteltua toiminnan aloittamista. Talousvettä ei saa toimittaa ennen kuin toiminta on hyväksytty. Toiminnan hyväksymistä on haettava myös, jos vedenottoa tai vedenkäsittelyä laajennetaan tai muutetaan olennaisesti tai jos veden laadussa tai jakelussa tapahtuu talousveden laadun kannalta olennaisia muutoksia. Muutosta koskeva hakemus on tehtävä viimeistään 30 vuorokautta ennen toiminnan muuttamista. Toimintaa ei saa muuttaa ennen kuin hakemus on hyväksytty. Terveysuojeluviranomainen lähetetään hakemuksen tiedoksi niille aluehallintovirastoille, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksille ja kuntien terveydensuojeluviranomaisille, joiden alueelle talousvettä toimittava laitos toimittaa vettä tai joiden alueelta se ottaa vettä, ja varaa näille tilaisuuden antaa hakemuksesta lausunto.

Hyväksymispäätöksessään terveydensuojeluviranomainen nimeää talousvettä toimittavan laitoksen vedenjakelualueet ja antaa hakijalle 20 §:ssä tarkoitetut tarpeelliset määräykset.

Talousvesivalvonnan hyväksymismenettelyt on kuvattu Valviran soveltamisohjeissa.

3.5 Tarkastustiheydet ja riskiluokitus

Terveysuojelulain mukaiset, suunnitelmallisen valvonnan kohteet jaetaan kolmeen riskiluokkaan, joiden perusteella määritetään valvontakohdetyyppien yleinen tarkastustiheys. Riskiluokkaan 3 kuuluvat ne kohteet, joiden toiminnasta voi todennäköisesti aiheutua terveyshaittaa (altistuvien määrä on suuri, vaikutuksen terveyteen ovat merkittäviä, altistus aika on pitkä). Luokkaa 2 kuuluvat ne kohteet, joiden toiminnasta voi aiheutua haittaa, mutta terveysvaikutukset eivät ole merkittäviä. Luokkaa 1 kuuluvat ne kohteet, joiden toiminnasta ei todennäköisesti aiheutu terveyshaittaa. Kohteiden tarkastustiheys perustuu Valviran vuosille 2025-2028 tekemään valvontaohjelmaan. Ohjelmassa on määritelty erityyppisten kohteiden riskiluokat ja eri riskiluokkien vaatimat tarkastustiheydet. Kunnan valvontaviranomainen tekee lisäksi oman riskinarvioinnin valvontatietoihin perustuen. Tässä otetaan huomioon mm. altistuvien ihmisten määrä ja erityisryhmät (lapset, nuoret, vanhukset, liikuntarajoitteiset, sairaat), altistuksen kesto ja toistuvuus (jatkuva vai tilapäinen oleskelu), toiminnanharjoittajan asiantuntemus ja toimintatavat sekä tilan olosuhteet. Kohdekohtaista tarkastustiheyttä voidaan terveydensuojelulain mukaisessa valvonnassa vähentää tai lisätä enintään puoleen valvontaohjelmassa määritellystä kohdetyyppikohtaisesta tarkastustiheydestä. Tarkastustiheyden on kuitenkin oltava vähintään 0,2. Kunnan valvontaviranomainen tekee lopullisen riskinarvioinnin perustarkastuskäynnin yhteydessä ja jos kohteessa havaitaan puutteita, tehdään sinne tarvittava määrä lisätarkastuksia ja tarkastustiheys on tällöin näissä kohteissa esitettyä isompi. Terveysuojelulain tarkastussuunnitelma on esitetty liitteessä 2.

Terveyshaittilanteiden riskinarviointiin perustuvaa suunnitelman mukaista säännöllistä valvontaa ei voida korvata tai lopettaa terveyshaittaepäilyn käsittelyn ajaksi, joka joissain kohdetyypeissä (kuten oppilaitoksissa) voi olla pitkäkestoinen ja ketjuuntuva. Sen sijaan epäillyn terveyshaitan johdosta valvontakohteen valvonnan riskinarviointia tulee uudelleen arvioida ja tarkastustiheyttä mahdollisesti lisätä. Kotirauhan piiriin kuuluviin tiloihin tarkastus tehdään ainoastaan, mikäli epäillään vakavaa terveyshaittaa. Tällöin tarkastukseen on oltava terveydensuojeluviranomaisen antama kirjallinen määräys.

3.5.1 Talousvesivalvontakohteiden riskinarviointi ja tarkastustiheys

Talousvettä toimittavien laitosten omavalvonnan ja talousveden laadun viranomaisvalvonnan on perustuttava veden terveydellisen laatuun vaikuttavien riskien arviointiin ja hallintaan. Terveysturvallisuuslain päivityksen yhteydessä v. 2023 alussa vahvistettiin mm. talousveden laadun valvonnan riskiperusteisuutta tarkentamalla talousvedeksi tuotettavan raakaveden, talousvettä toimittavan laitoksen veden toimitusketjun ja rakennusten vesilaitteistojen veden laatuun vaikuttavien tekijöiden riskinarviointia ja riskien hallintakeinoja. Talousvettä toimittavien laitosten riskinarviointiin perustuvaa omavalvontaa koskevaa sääntelyä tarkennettiin.

Talousvettä toimittavien laitosten (1352/2015) on laadittava riskienhallintasuunnitelma. Riskinarviointi tehdään toiminnanharjoittajien ja viranomaisen välisenä yhteistyönä. Terveysturvallisuusviranomainen osallistuu laadintaan terveyshaitan arvioinnin asiantuntijana sekä tekee riskinarvioinnin hyväksymishakemuksesta maksullisen päätöksen. Jos riskienhallintasuunnitelma ei poikkea oleellisesti aiemmin hyväksytystä riskinarvioinnista, hyväksynnäksi voidaan tulkita merkintä suunnitelmallisen tarkastuksen tarkastuskertomukseen, eikä erillistä hallinnollista päätöstä tarvitse tehdä. Raakavettä koskeva riskienhallintasuunnitelma tulee olla laadittu viimeistään 12.7.2027. Talousveden toimitusjärjestelmää koskeva riskienhallintasuunnitelma tulee olla laadittu viimeistään 12.1.2029. Talousvettä toimittava laitos voi noudattaa aiemmin tehtyä riskinarviointia kuitenkin enintään siihen saakka, kun valvontatutkimusohjelma on voimassa. Uudentyyppinen riskienhallintasuunnitelma tulee olla tehtynä, kun valvontatutkimusohjelma päivitetään seuraavan kerran. Riskienhallintasuunnitelmatyöhön osallistuminen ja viranomaisyhteistyö vie huomattavasti enemmän ympäristöterveydenhuollon resursseja kuin aiemmin.

Riskienhallintasuunnitelma otetaan huomioon talousvettä toimittavan laitoksen omavalvonnassa. Talousvettä toimittavan laitoksen on laadittava vedentuotantoketjukohtainen omavalvontasuunnitelma, jossa kuvataan omavalvontaan sisältyvät toimenpiteet. Omavalvonnasta on säädetty valtioneuvoston asetuksessa talousveden tuotantoketjun riskienhallinnasta ja omavalvonnasta (7/2023). Terveysturvallisuusviranomaisen on valvottava, että talousvettä toimittavan laitoksen omavalvonta on riittävää ja talousvettä toimittava laitos toteuttaa riskienhallintasuunnitelmaa.

Vesilaitoksia ohjataan käyttämään pääasiassa Water Safety Plan (WSP) -työkalua toimintaympäristön seurannan, riskinarvioinnin ja muun omavalvonnan suunnitteluun. Pienemmillä toimijoilla ei usein ole tarvittavia resursseja WSP-työkalun käyttämiseen.

Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuollon toiminta-alueella on paljon pieniä, osuuskuntamuotoisia toimijoita, joilla on rajallinen osaaminen ja resurssit. Uudistuneen talousvesilainsäädännön myötä toimijat tarvitsivat ohjausta ja neuvontaa.

Pienen talousvesiasetuksen (401/2001) mukaisien talousvettä toimittavien laitosten sekä toimijoiden, jotka ottavat julkisessa tai kaupallisessa taikka elintarvikehuoneistotoiminnassa käytettävän veden omilla laitteillaan omasta vedenottamosta, ei tarvitse laatia riskienhallintasuunnitelmaa, mutta heidän tulee koota ja pitää ajan tasalla riskienhallinnan kannalta tarpeellisia tietoja.

Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuollon suunnitelmassa talousvettä toimittavien laitosten vedenjakelualueiden tarkastustiheyden määrittelyssä on käytetty valtakunnallisessa valvontaohjelmassa käytettyjä riskiluokkia ja tarkastustiheyksiä, jossa vedenjakelualueet ovat jaettu kahteen riskiluokkaan ja tarkastustiheyksiin. Talousvettä toimittavan laitoksen vedenjakelualueen (1352/2015) tarkastustiheys on

kerran vuodessa (joka toinen vuosi, jos vain jakelua) ja talousvettä toimittavan laitoksen vedenjakelualueen (401/2001) tarkastustiheys on kerran kahdessa vuodessa (joka kolmas vuosi, jos vain jakelua).

Rakennusten vesilaitteistojen riskienhallinta koskee julkisista rakennuksista ns. ensisijaisia tiloja, jotka on esitetty terveydensuojelulain liitteessä. Ensisijaiset tilat ovat tiloja, joissa legionellan aiheuttama riski ihmisen terveydelle katsotaan tavallista suuremmaksi. Tällaisia tiloja ovat mm. majoitushuoneistot, uimahallit ja kylpylät, tehostetun palveluasumisen yksiköt ja laitoshoidon antavat yksiköt sekä terveyskeskusten ja sairaaloiden vuodeosastot. Rakennuksen vesilaitteistosta otettavan talousveden ja lämpimän käyttöveden laadun turvaamiseksi ensisijaisena tilana käytettävän rakennuksen omistajan on koottava ja pidettävä ajan tasalla riskienhallinnan, joissa olisi erityisesti huomioitava Legionella-bakteerin esiintyvyys ja lyijyn pitoisuus vedessä, kannalta tarpeellisia tietoja ja kohdistettava riskienhallintaa rakennuksen vesilaitteistoihin. Rakennuksen omistajan on huolehdittava siitä, että riskienhallintaa koskevat toimenpiteet on tehty viimeistään 12.1.2029.

3.6 Terveydensuojelulain mukaisten kohteiden tarkastukset ja niiden sisältö

Terveydensuojelulain mukaisen tarkastuksen tavoitteena on selvittää ja ennalta ehkäistä terveysvaaran tai haitan esiintyminen. Mikäli tarkastuksessa todetaan puutteita toiminnassa tai olosuhteissa, annetaan haitan estämiseksi ja tilanteen korjaamiseksi tarpeelliset ohjeet, toimenpidekehotukset tai -määräykset. Tarkastukseen liittyy tavallisesti aistinvaraista arviointia sekä mahdollisesti mittauksia ja näytteenottoa jatkotutkimuksia varten. Tarkastuksia voidaan tehdä myös asiakirja- tai etätarkastuksina, jolloin toimintaa arvioidaan toimitettujen asiakirjojen ja/tai muun materiaalin sekä yhteydenottojen (etäyhteys, sähköpostit, puhelut tms.) perusteella. Tarkastuksesta laaditaan tarkastuskertomus. Taulukossa 2 oli listattu tarkastuksen sisältö valvontakohdetyypeittäin.

Taulukko 2. Terveydensuojelulain mukaiset kohteet ja tarkastusten sisältö

Terveydensuojelulain mukaiset kohteet ja tarkastusten sisältö	
Talousvettä toimittavan laitoksen vedenjakelualue (1352/2015): iso vedenjakelualue, vedentoimitus yli 10 m ³ päivässä tai vähintään 50 henkilölle.	vastaako toiminta siitä tehtyä hakemusta/ilmoitusta ja hyväksymispäätöstä/todistusta, valvontatutkimusohjelma ja sen toteutuman sekä tutkimustulosten arviointi, henkilöstön talousvesihygieeninen osaaminen, vedenottamoiden rakenteiden ja verkoston kunto sekä niiden kunnon seuranta, vedenottamoiden ja niiden ympäristön tarkastus, häiriötilannesuunnitelma ja varautuminen, tilojen siisteys ja kunto, kemikaalien käyttö ja varastointi, laitoksen suorittama omavalvonta, vedenlaadusta tiedottaminen, riskienhallintasuunnitelman ajantasaisuus
Talousvettä toimittavan laitoksen vedenjakelualue (401/2001): Pieni vedenjakelualue, vedentoimitus alle 10 m ³ päivässä tai alle 50 henkilölle	vastaako toiminta siitä tehtyä hakemusta/ilmoitusta ja hyväksymispäätöstä/todistusta, valvontatutkimusohjelma ja sen toteutuman sekä tutkimustulosten arviointi, henkilöstön talousvesihygieeninen osaaminen, vedenottamoiden rakenteiden ja verkoston kunto

	sekä niiden kunnon seuranta, vedenottamoiden ja niiden ympäristön tarkastus, häiriötilannesuunnitelma ja varautuminen, tilojen siisteys ja kunto, kemikaalien käyttö ja varastointi, laitoksen suorittama omavalvonta, vedenlaadusta tiedottaminen, riskienhallinta
Veden toimittaminen talousvettä toimittavalle laitokselle: Tukkulaitos (talousvettä toimittavalle laitokselle vettä toimittava toiminnanharjoittaja)	vastaako toiminta siitä tehtyä hakemusta/ilmoitusta ja hyväksymispäätöstä/todistusta , näytteenottosuunnitelma ja sen toteutuman sekä tutkimustulosten arviointi, henkilöstön talousvesihygieeninen osaaminen, vedenottamoiden rakenteiden kunto sekä kunnon seuranta, vedenottamoiden ja niiden ympäristön tarkastus, häiriötilannesuunnitelma ja varautuminen, tilojen siisteys ja kunto, kemikaalien käyttö ja varastointi, laitoksen suorittama omavalvonta, vedenlaadusta tiedottaminen, riskienhallintasuunnitelman ajantasaisuus
Opetustoiminta, koulut ja oppilaitokset - peruskoulu, esiopetus - lukio, ammattioppilaitos - muut koulut ja oppilaitokset - korkeakoulut ja muu aikuiskoulutus	vastaako toiminta siitä tehtyä ilmoitusta ja todistusta, yleinen siisteys ja rakenteiden kunto ja ylläpito, siivousohjelma ja -välineet, käymälät, pesu- ja pukeutumistilat, valaistus, sisäilman laatu ja ilmanvaihdon riittävyys, tilojen soveltuminen käyttötarkoitukseen, käytettävän talousveden laatu, pöly, melu ja haju, kemikaalien käsittely ja säilytys, jätehuollon järjestelyt, piha-alueet, oppilasmäärät ja tilojen riittävyys, vaatteiden käsittely,
Sosiaalihuollon palvelut: - lasten päiväkodit, ryhmäperhepäiväkodit - lastenkodit, lastensuojeluyksiköt - vanhainkodit ja muut sosiaalialan yksiköt	vastaako toiminta siitä tehtyä ilmoitusta ja todistusta, yleinen siisteys ja rakenteiden kunto ja ylläpito, siivousohjelma ja -välineet, käymälät, pesu- ja pukeutumistilat, valaistus, sisäilman laatu ja ilmanvaihdon riittävyys, tilojen soveltuminen käyttötarkoitukseen, käytettävän talousveden laatu, pöly, melu ja haju, kemikaalien käsittely ja säilytys, jätehuollon järjestelyt, piha-alueet, henkilömäärät ja tilojen riittävyys, vaatteiden käsittely, henkilömäärät ja tilojen riittävyys henkilömäärään nähden,
Majoitustoiminta - hotellit - hostellit - maatilamatkailu	vastaako toiminta siitä tehtyä ilmoitusta ja todistusta, yleinen siisteys, siivousohjelma ja välineet, rakenteiden ja pintojen kunto ja ylläpito, varustelutaso, majoitustilat, yleiset tilat, käymälät, pesu- ja saunatilat, sisäilman laatu ja ilmanvaihto, melu, asiakasmäärät, tilojen soveltuminen käyttötarkoitukseen, harjoitettavan toiminnan laatu, käytettävän talousveden laatu, jätehuollon järjestelyt

Kauneudenhoitoa ja ihon käsittelyä suorittavat huoneistot ja laitokset - kosmetologiset huoneistot - tatuointi ja lävistys - muu ihon käsittely ja hoito - solariumit	vastaako toiminta siitä tehtyä ilmoitusta ja todistusta, yleinen siisteys ja rakenteiden kunto ja ylläpito, välinehuolto, käsienpesupisteet, siivousohjelma ja -välineet, käymälät, pesu- ja pukeutumistilat, valaistus, sisäilman laatu ja ilmanvaihdon riittävyys, tilojen soveltuminen käyttötarkoitukseen, harjoitettavan toiminnan laatu, käytettävän talousveden laatu, vastuuhenkilö solariumin aukioloaikoina paikan päällä, alle 18-vuotiaiden kieltä käyttää solariumia
Yleiset uimarannat, EU-uimarannat, pienet yleiset uimarannat	vastaako toiminta siitä tehtyä ilmoitusta ja todistusta, uimarannan siivous ja jätehuolto, yleiseen käyttöön tarkoitetut käymälät ja pukeutumistilat, ovatko vedenlaatutulokset asiakkaiden nähtävillä ilmoitustaululla, kieltotaulu, jolla kielletään koirien ja muiden kotieläinten oleskelu uimarannalla, riskit uimaveden laadulle, kävijämäärät, tiedottaminen, häiriötilanteisiin varautuminen
yleiset altaat: - uimahalli - kylpylä - uimala - vesipuisto - muu yleinen allas	vastaako toiminta siitä tehtyä ilmoitusta ja todistusta, henkilöstön allasvesihygieeninen osaaminen, valvontatutkimusohjelma ja sen toteutuminen, tulosten ja poikkeamien raportointi terveydensuojeluviranomaiselle, onko poikkeamien johdosta ryhdytty toimenpiteisiin, allasveden laatuvaatimusten täyttymisen seuranta, ovatko vedenlaatutulokset asiakkaiden nähtävillä, ilmanvaihto ja sisäilman laatu, yleinen siisteys ja siivousjärjestelyt, jätehuollon järjestelyt, kemikaalien käsittely ja varastointi, kalusteiden ja pintojen kunto, vedenpuhdistuslaitteiden toiminta, niiden huolto ja käyttötarkkailu, sauna- ja pesutilat, asiakasmäärät ja kirjanpito niistä
Yleiset saunat	vastaako toiminta siitä tehtyä ilmoitusta ja todistusta, yleinen siisteys ja siivousjärjestelyt, ilmanvaihto ja sisäilman laatu, kalusteiden ja pintojen kunto, jätehuolto, kemikaalien käsittely ja varastointi, asiakasmäärät ja tilojen riittävyys niihin nähden
Yleinen liikuntatila - urheiluhalli - kuntosali - muu yleinen liikuntatila	vastaako toiminta siitä tehtyä ilmoitusta ja todistusta, kalusteiden ja pintojen kunto, tilojen ja välineiden siisteys ja puhdistus sekä huolto ja ylläpito, ilmanvaihto ja sisäilman laatu, - jätehuolto, käymälät, siivousjärjestelyt, pesu- ja pukeutumistilat

Tarkastuksia tehtäessä käytetään apuna Valviran ohjeita ja Vati-tietojärjestelmän tarkastuslomakkeita.

Talousvettä toimittavien laitosten, joilla ei ole omaa vedenottoa, tarkastukset käsittävät ainoastaan valvontatutkimusohjelmien sekä verkoston tarkastuksen ja ovat pääsääntöisesti asiakirjatarkastuksia.

Elintarvikehuoneistojen ja julkisen/kaupallisen toiminnan talousvesikaivot tarkastetaan, jos vesinäytteiden tutkimustulokset antavat aiheutta.

3.7 Suunnitelmallisen valvonnan ulkopuoliset tehtävät

Suunnitelmallisen valvonnan ulkopuoliset tehtävät vievät paljon resursseja terveydensuojeluvalvonnasta. Vakavien tai suurta ihmisjoukkoa koskevien terveyshaittojen selvitys, häiriötilanteet sekä hakemusten ja ilmoitusten käsittely priorisoidaan suunnitelmallisen valvonnan edelle. Tällaisia terveyshaittojen selvityksiä ovat mm. häiriötilanteen talousveden laadussa, asuntojen ja muiden oleskelutilojen terveyshaitat. Häiriötilanteissa resurssit suunnataan ensisijaisesti häiriötilanteen hoitamiseen. Häiriötilanteita voi joutua selvittämään myös virka-ajan ulkopuolella. Häiriötilanteisiin varautuminen ja häiriötilanteiden harjoittelu myös valvontasuunnitelman ulkopuoliseen työhön.

Lisäksi resursseja kuluu neuvonnan antamiseen esimerkiksi talousvesivalvonnassa yksityiskaivojen omistajille veden näytteenotosta ja tutkimisesta sekä laatuongelmien selvittämisessä. Talousvesivalvonnan yhteistyöryhmien kokouksia on vuosittain yhteensä noin 8. Asumisterveysvalvonnassa neuvontaa annetaan esimerkiksi ilmanvaihdon toteuttamisesta, rakenteellisista ratkaisuista sekä tarvittavista tutkimuksista. Lisäksi sisäilmatyöryhmätyöskentely on suunnitelmallisen valvonnan ulkopuolista työtä. Sisäilmatyöryhmien kokouksia on vuosittain noin 10-15.

3.8 Valvontatutkimusohjelmat, näytteenotto ja näytteiden tutkiminen

Ympäristöterveydenhuolto valvoo säännöllisen näytteenoton avulla talousveden ja uimavesien laatua sekä arvioi aiheutuuko mahdollisista laatupoikkeamista terveyshaittaa ja ryhtyy sen perusteella toimenpiteisiin. Viranomaisvalvonnan näytteenottosuunnitelmien mukaiset näytteet ottavat pääsääntöisesti Eurofins Ahma Oy:n näytteenottajat. Ympäristöterveydenhuolto ei ota suunnitelmalliseen näytteenottoon kuuluvia näytteitä.

Myös sisäympäristön laatua voidaan selvittää tarvittaessa erilaisilla näytteenotoilla ja mittauksilla. Talous- ja uimavesinäytteet tutkitutetaan pääasiassa Eurofins Ahma Oy:n laboratoriossa, joka on Ruokaviraston viranomaisvalvontanäytteiden tutkimuksiin hyväksymä laboratorio.

3.8.1 Valvontatutkimusohjelmat

STM:n asetuksen 1352/2015 perusteella yli 10 m³ vuorokaudessa tai vähintään 50 henkilön tarpeisiin talousvettä toimittavalle laitokselle tulee laatia valvontatutkimusohjelma. Valvontatutkimusohjelma laaditaan yhteistyössä kunnan terveydensuojeluviranomaisen ja talousvettä toimittavan laitoksen ja sille vettä toimittavan tukkuvesilaitoksen kanssa. Valvontatutkimusohjelmat tulee tarkistaa vähintään kuuden vuoden välein.

Terveysuojeluviranomainen laatii näytteenottosuunnitelman STM:n asetuksen 401/2001 perusteella valvottaville talousvettä toimittaville laitoksille. Näitä ovat laitokset, jotka toimittavat vettä alle 10 m³ vuorokaudessa tai alle 50 henkilön tarpeisiin.

Talousvesiasetuksen mukaiseen säännölliseen talousveden valvontaan kuuluvat ne elintarvikehuoneistot ja julkinen tai kaupallinen toiminta, joilla on oma vedenottamo, kaivo tai vedenkäsittelyä. Myös näille toimijoille terveysuojeluviranomainen laatii näytteenottosuunnitelman. Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuollon alueella näytteenottosuunnitelmia ei ole laadittu kaikille kohteille. Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuollon tavoitteena ohjelmakaudelle on saada näytteenottosuunnitelmat laadittua säännöllisen valvonnan kohteille.

Terveysuojeluviranomainen voi tehdä päätöksen elintarvikehuoneiston veden laadun valvonnasta pienen talousvesiasetuksen (401/2001) mukaan silloin, kun vettä otetaan vedenkäyttäjän omilla laitteilla käytettäväksi elintarvikehuoneistossa ja kun elintarvikevalvontaviranomainen on vakuuttunut, ettei veden laatu heikennä valmiiden elintarvikkeiden terveydellistä laatua ja varmistanut, että vedenhankinta on otettu huomioon toiminnanharjoittajan elintarvikelain (297/2021) 15 §:n mukaisessa omavalvonnassa.

Yleisen uima-altaan ylläpitäjän tulee yhteistyössä kunnan terveysuojeluviranomaisen kanssa laatia laitoksen säännöllistä valvontaa varten laitospohjainen valvontatutkimusohjelma, jossa laitoksen ominaispiirteet on otettu huomioon.

3.8.2 Näytteenotto talousvedestä

Talousveden laatua valvotaan terveysuojelulain (763/1994) ja sosiaali- ja terveysministeriön asetuksen talousveden laadusta ja valvonnasta sekä rakennusten vesilaitteistojen riskienhallinnasta (1352/2015) mukaisesti. Pienten vesilaitosten talousveden laatuvaatimuksista ja valvontatutkimuksista on säädetty sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa pienten yksiköiden talousveden laatuvaatimuksista ja valvontatutkimuksista (401/2001). Talousvesiasetusten pohjalta näytteiden tutkiminen on jaettu viranomaisvalvontanäytteisiin ja omavalvontanäytteisiin.

Näytteet otetaan valvontatutkimusohjelmien ja näytteenottosuunnitelmien mukaisesti.

Talousvettä toimittavien laitosten näytteenottosuunnitelmat luodaan VATI-järjestelmään. Näytteenottosuunnitelmien (NOS) laatiminen Vatissa on hidasta ja vie talousvesivalvontaa tekevien viranhaltijoiden työaikaa.

Näytteenotto ja näytteistä tehtävät tutkimukset ovat toimijoille maksullisia. Taulukossa 3 on esitetty talousvesinäytteiden jakaantuminen toimintatyypeittäin.

Laboratorio toimittaa viranomaisnäytteiden tutkimustulokset niiden valmistuttua valvontaviranomaiselle, joka arvioi veden laadun. Mahdollisten laatupoikkeamien osalta terveysuojeluviranomaisen tulee arvioida, aiheutuuko poikkeamista terveyshaittaa ja ryhtyä sen perusteella toimenpiteisiin.

Toiminta-alueen yksityisten kaivojen näytetuloksia on kerätty ympäristöterveydenhuollossa. Kerättyä tietoa tullaan hyödyntämään yksityisten kaivoasiakkaiden ohjauksessa ja neuvonnassa.

Viranomaisvalvontaan liittyvän näytteenoton voi suorittaa myös muu kuin laboratorion näytteenottaja tai terveysuojeluviranomainen. Tällöin varmistetaan talous- ja uimavesinäytteiden ottajan pätevyys. Näytteenottajan on tunnettava vesinäytteenottoon liittyvät yleiset periaatteet. Pätevyyden talousvesien,

uima- ja allasvesien näytteenottamiselle voi osoittaa esimerkiksi henkilösertifioinnilla, mutta näytteenottajan pätevyys voidaan katsoa riittäväksi myös silloin, kun toiminnanharjoittajan näytteenottajalla on voimassa oleva vesityökortti (talous- tai uimavesi) ja riittävästi kokemusta oman alansa näytteenotosta sekä mieluiten perehdytys sertifioinnin suorittaneen henkilön toimesta. Terveysuojeluviranomainen voi varmistaa pätevyyden myös muilla tarkoituksenmukaiseksi katsomillaan tavoilla esimerkiksi auditoimalla näytteenoton paikan päällä.

Valvottavien talousvesikohteiden näytteiden yhteislukumäärä on n. 160 kpl. Näytemäärissä tapahtuvat mahdolliset muutokset johtuvat riskienarvioinnin perusteella tehdyistä muutoksista veden laadun valvontaan, kohteiden toiminnan muutoksesta, toimitettavan veden määrän muutoksesta tai toiminnan lopettamisesta.

Taulukko 3. Talousvesinäytteiden jakaantuminen toimintatyypeittäin vuonna 2025.

Terveysuojelulain mukaiset valvontakohteet, joiden talousveden laatua valvotaan viranomaisnäyttein, ja joihin tehdään valvontasuunnitelman mukainen tarkastus		
Vesilaitos tai vedenottamo	Kohteiden lukumäärä	Näytemäärä kpl / vuosi
Talousvettä toimittavan laitoksen vedenjakelualue (STMa 1352/2015)	33	94
Tukkuvesilaitos (STMa 1352/2015)	1	1
Talousvettä toimittavan laitoksen vedenjakelualue (STMa 401/2001)	20	20
Tukkuvesilaitos (STMa 401/2001)	1	1
Terveysuojelulain mukaiset valvontakohteet, joiden talousveden laatua valvotaan viranomaisnäyttein, mutta joihin ei tehdä valvontasuunnitelman mukaista tarkastusta		
Muu asetuksen 1352/2015 tai 401/2001 mukainen kohde. Tulosten seuranta ja ohjeistus	62	40

Suunnitelmallisen näytteenoton lisäksi talousvesikohteisiin kohdistuu mm. omavalvontaan sekä häiriötilanteisiin liittyvää näytteenottoa. Myös yksittäisiä talousvesikaivoja tarkastetaan ja vedenlaatua arvioidaan silloin, kun on syytä epäillä terveyshaittaa.

3.8.3 Näytteenotto uimavesistä

Uimaveden laatua valvontaa sekä uimarannoilla että uima-altaissa ja niistä säädetään sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa uimahallien ja kylpylöiden allasvesien laatuvaatimuksista ja valvontatutkimuksista (315/2002), sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa yleisten uimarantojen uimaveden laatuvaatimuksista ja valvonnasta (177/2008) sekä sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa pienten yleisten uimarantojen uimaveden laatuvaatimuksista ja valvonnasta (354/2008).

Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuollon alueella toimii uimahalli Sodankylässä, iso kylpylä Kittilässä ja pieni kylpylä Sodankylässä. Kittilässä olevassa kylpylässä yhteensä 26 allasta, joista kolme on ulkoallasta. Ulkoaltaat ovat myös talvella toiminnassa. Lisäksi Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuollon alueella on 6 yksittäistä uima-allasta, joiden valvontaan sovelletaan allasvesiasetusta. Näiden lisäksi majoitushuoneiden, kuten

mökkien, yhteydessä on porealtaita, jotka ovat vain majoittujien käytettävissä eivätkä siis vapaasti yleisön käytössä. Näihin ei sovelleta allasvesiasetusta. Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuollon toimialueella on 11 pientä yleistä uimarantaa.

Tunturi-Lapin alueella tutkitaan uimarantojen veden laatu kerran uimakauden aikana johtuen uimakauden lyhyestä kestosta. Mikäli näytteissä havaitaan poikkeamia, näytteenottoa tihennetään. Uimarantojen veden laatua seurataan määrittämällä vedestä ulosteperäisiä bakteereita. Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuolto huolehtii uimarantojen näytteenotosta. Uimarantavesinäytteenoton yhteydessä arvioidaan silmämääräisesti uimarannan lähiympäristö, uimarannasta asiakkaalle annettavat tiedot sekä uimaveden laatu aistinvaraisesti, esimerkiksi sinilevätilanne.

Tulokset kirjataan VATI- järjestelmään sekä asetetaan nähtäville yksikön kotisivuille. Uimarannan ylläpitämisestä vastaavan toimijan tulee laittaa tutkimustodistus käyttäjien nähtäville uimarannan ilmoitustaululle.

Uima-allasvesien näytteenotosta laaditaan osana valvontatutkimusohjelmaa uima-altaan käyttäjämäärään perustuva, allaskohtainen näytteenottosuunnitelma. Näytteenottotiheys voidaan puolittaa, kun allasveden klooripitoisuutta ja pH:ta mitataan jatkuvatoimisella laitteistolla ja allasveden mikrobiologinen laatu on pysynyt vaatimusten mukaisena kahden edellisen peräkkäisen vuoden aikana. Asetuksen mukaista vähimmäisnäytemäärää (4 kpl) ei kuitenkaan saa alittaa. Mikäli allasveden laatu ei täytä sille asetettuja vaatimuksia, otetaan maksullinen uusintanäyte. Allasvesien näytteenoton hoitaa Eurofins Ahman näytteenottaja. Allasvesinäytteitä otetaan vuoden aikana yhteensä noin 340 kpl.

Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuollon alueella otetut vesinäytteet tutkitaan Eurofins Ahma Oy:n laboratoriossa Rovaniemellä.

Myös uima-allasvesinäytteiden tulokset siirretään VATI:iin. Toimenpide edellyttää ensin näytteenottotapahtumien kirjaamista järjestelmään. Uimavesitutkimustuloksia seurataan ja niiden avulla varmistetaan, että uimavesi täyttää STM:n asetusten 315/2002, 177/2008 ja 354/2008 vaatimukset. Terveysuojeluviranomaisen tulee arvioida, aiheutuuko mahdollisista laatuvaatimuspoikkeamista terveyshaittaa ja ryhtyä sen perusteella toimenpiteisiin.

Taulukko 4. Uimavesinäytteenoton jakautuminen valvontakohdetyypeittäin 2025

Valvottava uima-alue	Kohteiden lukumäärä	Näytemäärä kpl / vuosi
Kylpylä tai vastaava	2	288
Uimahalli	1	12
Uima-allas/poreallas	6	28
Pieni yleinen uimaranta	11	11

3.8.4 Muu terveydensuojelulain mukainen näytteenotto

Sisäilman terveyshaitan selvittämiseen kuuluvat tutkimukset näytteenottoineen toiminnanharjoittaja ostaa kyseiseen toimintaan erikoistuneilta yrityksiltä. Tutkimussuunnitelma ja tutkimuksessa käytetyt menetelmät tulee ennakoon hyväksyttävä valvovalla tarkastajalla. Asumisterveyteen liittyvät tutkimukset tulee tehdä laboratoriossa, jonka Ruokavirasto on hyväksynyt terveydensuojelulain (763/1994) nojalla tai kansallisessa asiantuntijalaboratoriossa (THL). Sisäilmanäytteenottajalla tulee olla rakennusterveysasiantuntijan pätevyys tai terveydensuojelulain 49d §:n mukainen pätevyys.

3.9 Hallinnolliset pakkokeinot

Hallinnollisia pakkokeinoja käytetään terveydensuojeluvalvonnassa silloin, kun toimija ei ryhdy tarvittaviin toimenpiteisiin epäkohtien korjaamiseksi, eivätkä muut valvontatoimenpiteet toimijan velvoittamiseksi ole riittäviä. Hallinnollisia pakkokeinoja terveydensuojelulain mukaan ovat mm. erilaiset määräykset ja kiellot, uhkasakko sekä teettämis- ja keskeyttämisuhka. Osa pakkokeinoista on siirretty ympäristöterveydenhuollon viranhaltijalle Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuollon hyväksytyn delegointipäätöksen mukaisesti. Terveydensuojelulain mukaisten pakkokeinojen käytössä noudatetaan hallintolain mukaisia hallintomenettelyjä.

3.10 Valvonnan painopisteet

Terveydensuojeluvalvonnan painopisteet ovat keskusviraston, Valvira terveydensuojelulain valvontaohjelman painopistealueiden mukaisia. Valtakunnallisen terveydensuojelun valvontaohjelman tavoitteena on yhtenäistää valvontakäytäntöjä koko maassa ja saattaa toiminnanharjoittajat samanarvoiseen asemaan valvonnan tiheyden ja laadun osalta sekä valvontaa suuntaavien painopisteiden avulla kohdistaa rajalliset valvontaresurssit tehokkaasti ja suunnitelmallisesti edistämään elinympäristön terveellisyyttä.

Valtakunnallisen terveydensuojelun valvontaohjelman tavoitteena on

- yhtenäistää valvontakäytäntöjä koko maassa ja saattaa toiminnanharjoittajat samanarvoiseen asemaan valvonnan tiheyden ja laadun osalta sekä
- valvontaa suuntaavien painopisteiden avulla kohdistaa valvontaresurssit tehokkaasti ja suunnitelmallisesti edistämään elinympäristön terveellisyyttä.

Valtakunnallisen terveydensuojeluohjelman painopistealueet ohjelmakaudella 2025-2028 ovat seuraavat:

Talousvesivalvonnan uudet sisällöt
Esimerkkejä painopisteen toteutuksesta: • Alueellinen yhteistyö • Riskienhallintasuunnitelmat • Ensisijaisten tilojen vesilaitteistojen riskienhallinta
Osaaminen ja paikalliset tarpeet viranomaisvalvonnassa
Esimerkkejä painopisteen toteutuksesta: • Toiminnanharjoittajien omavalvonnan ja paikallisten tarpeiden sekä erityispiirteiden huomioon ottaminen riskinarviossa • Asumisterveysasioissa ajantasaiseen tietoon perustuva ohjaus ja valvonta, oman osaamisen kehittäminen ja ylläpito sekä yhteistyön ja ennakkoinnin edistäminen
Valmius ja varautuminen terveydensuojelussa
Esimerkkejä painopisteen toteutuksesta: • Häiriötilanteisiin varautuminen ja suunnitelmien päivittäminen ja yhteensovittaminen • Yhteistyön vahvistaminen hyvinvointialueiden kanssa • Osallistuminen häiriötilanne- tai valmiusharjoitukseen lähtökohtaisesti vuosittain

Talousvesivalvonnan uudet sisällöt

Talousvesivalvonnasta vastaavat viranhaltijat osallistuvat Etelä-Savon ELY-keskuksen Vesihuoltopalvelut -yksikön vetämään viranomaisten Lapin vesivalvojat -ryhmän yhteistyöhön sekä Lapin maakunnan vesihuollon yhteistyöryhmän toimintaan. Talousvesivalvonnassa tärkeitä yhteistyöviranomaisia ovat myös toimialueen ympäristönsuojeluviranomaiset, Etelä-Savon ELY-keskuksen Vesihuoltopalvelut sekä naapuritoimialuiden ympäristöterveydenhuollon yksiköt.

Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuollon tavoitteena on ohjelmakaudella 2025 - 2028, että talousvettä toimittavilla laitoksilla on riskienhallintasuunnitelma, ajantasaiset valvontatutkimusohjelmat tai näytteenottosuunnitelmat sekä lainsäädännön edellyttämä omavalvontasuunnitelma.

Ensisijaisina tiloina käytettävien rakennusten vesijärjestelmien riskinarviointi osana omavalvontaa vaatii toiminnanharjoittajien ohjausta ja neuvontaa sekä valvojien perehtymistä ja kouluttautumista mm. lvi-asioihin. Toiminnanharjoittajia neuvotaan vesijärjestelmän riskinarvioinnista valvontasuunnitelman mukaisien tarkastusten yhteydessä. Tarkastusten yhteydessä mitataan myös veden lämpötiloja.

Osaaminen ja paikalliset tarpeen viranomaisvalvonnassa

Osaamista pyritään kehittämään yksikön sisällä. Tämä vaatii henkilökunnalta lisäkouluttautumista erityisesti talousveden ja asumisterveyden aloilta niin, että useampi viranhaltija hallitsisi nämä alueet. Lisäkouluttautuminen tapahtuu osallistumalla alan koulutuksiin, seminaareihin ja tapahtumiin.

Ohjelmakauden aikana myös panostetaan siihen, että yksiköllä on tarvittavat mittarit ja välineet käytettävissä. Mittareiden asianmukaisesti ylläpidosta huolehditaan. Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuollolla on ensi ohjelmakaudelle tavoitteena parantaa yhteistyötä eri sidosryhmien ja varsinkin alueen kuntien kanssa. Tämä pyritään toteuttamaan järjestämällä tapaamisia eri kuntien viranhaltijoiden kanssa. Tavoitteena on saada parannettua tiedon kulkua molempiin suuntiin.

Valmius ja varautuminen terveydensuojelussa

Valmiuteen ja varautumiseen terveydensuojelussa ohjelmakauden aikana panostetaan käymällä päivittämällä häiriötilannesuunnitelma vuosittain ja sovittamalla se yhteen kuntien valmiussuunnitelman kanssa. Viimeksi häiriötilannesuunnitelma on päivitetty loppuvuodesta 2024. Häiriötilannesuunnitelma sisältää toimintaohjekortit mm. talousveden mikrobiologiseen saastumiseen ja tilanteeseen, jossa vesijärjestelmässä on todettu Legionella-bakteeria. Toimintaohjekortteja pyritään kehittämään ja lisäämään toiminnan ja tarpeen mukaan.

Lisäksi yksikössä otetaan ohjelmakauden aikana käyttöön toimintakortit, joiden avulla häiriötilanteiden toimintaa pystytään tarkastelemaan jälkikäteen ja ongelmakohtia kehittämään. Lisäksi yhteistyötä hyvinvointialueen kanssa parannetaan. Häiriötilannesuunnitelma tulee sovittaa yhteen myös hyvinvointialueen valmiussuunnitelman kanssa. Valvontayksikkö osallistuu mahdollisuuksien mukaan häiriötilanne- tai valmiusharjoitukseen.

3.11 Raportointi ja tiedottaminen

3.11.1 Raportointi ja tiedottaminen talousvesivalvonnasta

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviranomainen (Valvira) sekä Lapin aluehallintovirasto saavat tarkastuksia, näytteenottoja, valvontatoimenpiteitä, valvontahenkilöstöä, maksuja sekä valvontaa koskevat

muut valvonnan ohjausta, seuranta, raportointia ja tilastointia varten tarvittavat tiedot suoraan valtakunnallisesta valvontarekisteristä.

Vati-tietojärjestelmän rajapinnan avulla talousvesiasetuksen (1352/2015) soveltamisalaan kuuluvien talousvettä toimittavien laitosten vedenjakelualueiden vedenlaatutiedot tulevat vedenkäyttäjien nähtäville Vesi.fi-palveluun.

Talousveden laatu poikkeamista, jotka voivat aiheuttaa terveyshaittaa, tiedotetaan yhteistyössä vesilaitosten kanssa. Talousveden häiriötilanteista ilmoitetaan välittömästi Lapin aluehallintovirastolle, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastolle (Valvira) ja sosiaali- ja terveysministeriölle Vati-järjestelmän kautta. Mikäli talousveden saastuminen tai laatuvaatimuksen poikkeamisen epäillään johtuvan raakavedestä, asiasta ilmoitetaan myös Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselle (ELY).

Häiriötilanteen jälkeen kunnan terveydensuojeluviranomaisen toimittaa Lapin aluehallintovirastolle ja Valviralle yhteenvedon häiriötilanteen hallintaan saamiseksi toteutetuista toimenpiteistä.

3.11.2 Raportointi ja tiedottaminen uimavesivalvonnasta

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviranomainen (Valvira) sekä aluehallintovirasto saavat tarkastuksia, näytteenottoja, valvontatoimenpiteitä, valvontahenkilöstöä, maksuja sekä valvontaa koskevat muut tarvittavat tiedot valvonnan ohjausta, seuranta, raportointia ja tilastointia varten suoraan valtakunnallisesta valvontarekisteristä.

Kunnan terveydensuojeluviranomaisen on laadittava yleisistä uimarannoista ns. uimarantaluettelo ja huolehdittava siitä, että yleisölle annetaan mahdollisuus saada tietoja sekä tehdä uimarantaluettelon laatimista, tarkistamista ja ajan tasalle saattamista koskevia ehdotuksia ja huomautuksia. Uimarantaluettelo julkaistaan ennen uimakauden alkua Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuollon verkkosivuilla.

Yleisten uimarantojen vesitutkimustuloksista tiedotetaan uimakaudella ympäristöterveydenhuollon verkkosivuilla ja poikkeustilanteissa myös paikallisissa tiedotusvälineissä. Valvonnan yhteydessä varmistetaan, että uimarannan ja uimahallin ylläpitäjä tiedottaa ilmoitustaululla kävijöille viimeisimmät tutkimustulokset. Uimakielloista ja varoituksista tiedotetaan lisäksi erikseen tiedotusvälineissä sekä uimarantojen ilmoitustauluilla tai erillisillä kylteillä.

3.12 Valvontasuunnitelman toteutumisen arviointi

Valvontasuunnitelman toteutumisessa arvioidaan vuosittain tarkastusten määrän valvontakohdetyypeittäin, tarkastusten kattavuus ja valvontanäytteiden määrä. VATI-järjestelmästä kerätään vuosittain toteutuneiden tarkastusten määrä ja tätä verrataan suunniteltuun tarkastusmäärään. Jos tavoitteisiin ei päästä, kirjataan syyt tähän. Tarkastusten kattavuutta arvioidessa lasketaan, montako kohdetta kaikista terveydensuojelulain mukaisista kohteista on tarkastettu vuodessa. Talousveden valvontatutkimusten tulokset siirretään VATI-järjestelmän kautta kansalliseen verkkopalveluun.

4 TUPAKKALAIN VALVONTASUUNNITELMA 2025-2028

4.1 Johdanto

Tupakkalain valvontasuunnitelman laatimista ohjaavat tupakkalaki ja tupakkalain valtakunnallinen valvontaohjelma 2025-2028.

Tupakkalain valvontaohjelman tavoitteena on yhtenäistää valvontakäytäntöjä koko maassa ja saattaa toiminnanharjoittajat samanarvoiseen asemaan valvonnan tiheyden ja laadun osalta sekä valvontaa suuntaavien painopisteiden avulla kohdistaa rajalliset valvontaresurssit tehokkaasti ja suunnitelmallisesti edistämään tupakkalain tavoitteiden toteutumista.

Tupakkalaissa säädetään toimenpiteistä, joilla ehkäistään tupakkatuotteiden käytön aloittamista ja nikotiiniriippuvuuden syntymistä sekä edistetään tupakkatuotteiden ja vastaavien tuotteiden käytön lopettamista ja suojellaan väestöä altistumiselta niiden savulle. Lain tavoitteena on ihmisille myrkyllisiä aineita sisältävien ja riippuvuutta aiheuttavien tupakkatuotteiden ja muiden nikotiinipitoisten tuotteiden käytön loppuminen.

Tavoitteena on myös ehkäistä nuoria aloittamasta tupakkatuotteiden käyttöä ja nikotiiniriippuvuuden syntymistä ja kannustaa ihmisiä lopettamaan tupakkatuotteiden käyttö. Lailla halutaan myös vähentää tupakoimattomien altistumista tupakansavulle. EU:n tupakkatuotedirektiivi edellytti muun muassa, että tunnusomaiset maut eli muut kuin tupakkamaut kiellettiin savukkeista ja kääretupakasta.

Lain piirissä ovat tupakkatuotteiden lisäksi sähkösavukelaitteet ja niissä käytettävät nikotiinilliset ja nikotiinittomat nesteet. Nikotiininesteiden myynti on luvanvaraista eikä nesteissä saa olla esimerkiksi karkki- ja hedelmämakuja. Sähkösavukkeita ei saa käyttää tupakoimattomissa tiloissa eikä pitää esillä vähittäismyynnissä. Tupakkalaki velvoittaa myös tupakkatuotteiden ja nikotiininesteiden tukkumyyjiä tekemään ilmoituksen valvovalle viranomaiselle.

4.2 Tupakkalain valvonnan resurssit

Tupakkalain mukaiseen valvontaan on varattu noin 0,2 htv:ta. Tupakkalain mukaista valvontaa (tupakkatuotteiden ja nikotiininesteiden valvonta, tupakointikiellot ja rajoitukset) tehdään pääasiassa elintarvikevalvonnan yhteydessä. Valvonta jakautuu tällöin 2-3 viranhaltijalle. Asuntoyhtiöiden hakemusten käsittely kuuluu asumisterveyttä valvovalle viranhaltijalle.

4.3 Tupakkalain mukaiset hakemukset ja ilmoitukset

Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuolto myöntää myyntipaikkakohtaisen vähittäismyyntiluvan elinkeinotoiminnassa tapahtuvaan tupakkatuotteiden myyntiin, jos hakija on esittänyt laissa mainitut asiapaperit ja selvitykset. Myyntiluvasta peritään Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuollon taksan mukainen maksu.

Tupakkalain mukaan asuntoyhteisö voi hakea kunnalta tupakointikiellon määräämistä asuntoyhteisön rakennuksen huoneistoihin kuuluville parvekkeille, huoneistojen käytössä oleviin ulkotiloihin ja huoneistojen

sisätiloihin. Tupakointikieltoa koskevan hakemuksen käsittelystä perittävä maksu perustuu hakemuksen käsittelystä aiheutuviin kustannuksiin.

Valvonnan maksullisuus on muutettu koskemaan ainoastaan vähittäis- ja tukkumyynnin valvontaa. Valvontasuunnitelman mukaiset tarkastukset sisältyvät vuosimaksuun. Vuosittainen myyntipistekohtainen valvontamaksu on 350 euroa/myyntipiste. Muu tupakkalain, kuten ravintoloiden tupakointitilojen, valvonta on maksutonta.

4.4 Tarkastukset ja niiden sisältö

Tupakkalain suunnitelmallinen valvonta tehdään pääasiallisesti tarkastuksena kohteisiin, missä tarkastetaan tupakkalain alaisten tuotteiden myyntiä ja markkinointia, ja kohteisiin, missä tarkastetaan tupakointikieltoja ja -rajoituksia. Suunnitelmallisen valvonnan kohteita ovat esimerkiksi tupakointitilalliset ravintolat sekä tupakkatuotteiden ja nikotiininesteiden vähittäis- ja tukkumyyntipaikat.

Suunnitelmallisen valvonnan piiristä on poistettu sellaiset kohdetyypit, joissa tupakointi on tupakkalain 74 §:n perusteella kielletty. Säännöllisen valvonnan piiriin kuulumattomat tupakkalain mukaiset kohteet tarkastetaan tarvittaessa ilmoitusten perusteella. Tällaisia kohdetyyppejä ovat muun muassa päiväkotien ja koulujen sisätilat ja ulkoalueet. Lisäksi terveydensuojelulain mukaisen valvonnan yhteydessä katsotaan, näkykö alueella merkkejä tupakoinnista. Lisäksi esimerkiksi suuriin yleisötilaisuuksiin tehtävissä tarkastuksilla tarkastetaan myös tupakkalain noudattamista seuraamalla tupakointikiellon noudattamista katoksissa, katsomoissa ja muissa tilaisuuden seuraamiseen tarkoitettussa tilassa.

Taulukko 5. Tupakointikieltoja ja –rajoituksia koskevilla tarkastuskäynneillä tarkastettavat asiat

Valvottava asia	Tarkastettavat asiat
Tupakointitila	Tupakointitilan käytön vaatimukset Tupakointitilan hyväksyntä, rakenne, koko ja sijainti Tupakointitilassa työskentelyä koskevat vaatimuksen ja tilan tuuletus Tupakointitilan ilmanvaihto ja laitteisto Ravitsemisliikkeen tupakointitilan käyttö ja valvonta Ravitsemisliikkeen tupakointitilan muut merkinnät
Omavalvonta	Tupakointikieltojen ja –rajoitusten valvonta tilanhaltijan toimesta Tupakointitilan ilmanvaihdon tarkistaminen ja kirjaaminen Ravitsemisliikkeen tupakointitilan omavalvontasuunnitelma
Opasteet	Tupakointikielto-opasteet

Taulukko 6. Tupakkalain alaisten tuotteiden myyntiä ja markkinointia koskevilla tarkastuskäynneillä tarkastettavat asiat

Myyntiä ja myyntilupaa koskevat yleiset asiat	Myyntiä ja myyntilupaa koskevat yleiset asiat Viranomaiselle ilmoitettujen tietojen oikeellisuus Myyntiä koskevat ikärajat
Omavalvonta	Omavalvontasuunnitelman yleinen vaatimustenmukaisuus Omavalvontasuunnitelman saatavuus Työntekijöiden perehdytys

Myyntipiste	Jatkuva valvonta Myyntikieltoilmoitus ja sen esilläpito Myyntilupa-asiakirjan esilläpito Tuotteiden sijoittelu myyntipisteessä (ml. esilläpitokielto) Kuvasto ja luettelo
Tupakkatuotteet	Tupakkatuotteiden ominaisuuksien lainmukaisuus Tupakkatuotteista tehdyt ilmoitukset
Tupakkatuotteiden vähittäismyyntipakkaukset	Tuotteiden myynti vähittäismyyntipakkauksissa Vähittäismyyntipakkausten muoto ja koko Vähittäismyyntipakkausten sisältämä tieto (mm. terveysvaroitukset) Vähittäismyyntipakkausten kielletyt merkinnät
Sähkösavukkeet ja niissä käytettävät nesteet	Nikotiininesteen myynti täyttösäiliöissä, kertakäyttöisessä sähkösavukkeessa tai patruunassa Nikotiininestettä sisältävän sähkösavukkeen ja/tai täyttösäiliön koko Sähkösavukelaitteiden ja täyttösäiliöiden ominaisuuksien lainmukaisuus Nesteiden ominaisuuksien lainmukaisuus Sähkösavukelaitteista ja nesteistä tehdyt ilmoitukset
Sähkösavukkeiden ja nesteiden vähittäismyyntipakkaukset	Tuotteiden myynti vähittäismyyntipakkauksissa Vähittäismyyntipakkausten sisältämän tieto (mm. terveysvaroitukset) Sähkösavukkeissa ja täyttösäiliöissä olevat merkinnät Vähittäismyyntipakkausten kielletyt merkinnät
Poltettavaksi tarkoitetut kasviperäiset tuotteet	Poltettavaksi tarkoitettujen kasviperäisten tuotteiden ilmoitukset
Poltettavaksi tarkoitetun kasviperäisen tuotteen vähittäismyyntipakkaukset	Tuotteiden myynti vähittäismyyntipakkauksissa Vähittäismyyntipakkausten sisältämä tieto (mm. varoitusmerkinnät) Vähittäismyyntipakkausten kielletyt merkinnät
Muut kiellot ja rajoitukset	Tiettyjen tuotteiden myyntikielto Etämyyntikielto Automaattisten myyntilaitteiden kielto Hintahyvityksen kielto Markkinointikielto Tukkumyynnin rajoitukset

Tarkastuksessa käytetään Valviran laatimia tarkastuslomakkeita, jotka ovat myös Vati-tietojärjestelmän tarkastuslomakepohjia. Tarkastuksista tehdään tarkastuspöytäkirja valtakunnallisessa asiakastietojärjestelmässä (Vati) ja pöytäkirja lähetetään kohteeseen. Tarkastuspöytäkirjassa annetaan tarvittaessa ohjeita ja toimenpidekehotuksia, jotta lain edellytykset toteutuvat. Mikäli kohteen toiminnassa havaitaan epäkohtia eikä toimenpidekehotusta noudateta, annetaan kohteelle määräys korjata epäkohdat annetussa määräajassa. Jos kunta havaitsee tupakkalain alaisten tuotteiden myyntipaikassa tuotteita, joiden säännöstenmukaisuus on kyseenalainen tai jotka ovat ilmeisen lainvastaisia, on siitä ilmoitettava viivytyksettä Valviralle. Lisäksi valvotaan sitä, että vähittäismyyjä ei jatka ilmeisen lainvastaisen tuotteen myyntiä kuluttajille.

Tupakkalain mukaisen tarkastuksen yhteydessä on tarkoituksenmukaista tarkastaa myös lääkelain mukainen nikotiinikorvaustuotteiden myynti.

4.3 Tarkastustiheys

Valvontasuunnitelman tarkastustiheys perustuu Valviran laatimaan valtakunnalliseen valvontaohjelmaan vuosille 2025–2028. Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuollon tupakkalain valvontakohteiden lukumäärä, suunnitellut tarkastustiheydet ja tarkastustarve ovat esitetty taulukossa 2.

Taulukko 2: Tupakkalain mukaisen valvonnan suunnitelma vuodelle 2025.

Toimintaluokka	Suunnitelmallisen valvonnan kohteiden lukumäärä	Tarkastustiheys krt/vuosi	Tarkastustarve (tark./vuosi) 2025
Tupakointikiellot ja –rajoitukset; ravintola tai muu ravitsemisliike, jossa on erillinen tupakointitila	0	0,3	0
Tupakkatuotteiden myynti, mainonta ja esilläpito	63	0,5	22

4.4 Tupakkalain valvonnan painopisteet valvontaohjelmakaudella 2025-2028

Tupakkalain valvonnan painopisteiden avulla kohdennetaan resursseja suunnitelmallisesti ja riskiperusteisesti sekä huomioidaan mahdollisista lainsäädäntömuutoksista aiheutuvat uudet tarpeet. Tupakkalain valtakunnallisen valvontaohjelman painopisteet toimintavuosien 2025-2028 aikana ovat savuttomat nikotiinituotteet tuotevalvonnan näkökulmasta, laittoman kaupan ehkäisy ja jäljitettävyyttä koskevan tiedon hyödyntäminen valvonnassa, laittoman kaupan ehkäisy ja jäljitettävyyttä koskevan tiedon hyödyntäminen valvonnassa, etämyynti, markkinointi ja ehkäisevä päihdetyö.

Savuttomat nikotiinituotteet tuotevalvonnan näkökulmasta

Hallituksen esityksessä tupakkalain muuttamiseksi esitetään savuttoman nikotiinituotteen määritelmän lisäämistä tupakkalakiin. Savuttomille nikotiinituotteille säädettäisiin nikotiiniraja ja niistä kiellettäisiin tunnusomaiset tuoksut tai maut tiettyjä makuja lukuun ottamatta. Muilta osin savuttomista nikotiinituotteista ehdotetaan säädettäväksi pitkälti vastaavalla tavalla kuin tupakkalaissa säädetään tupakkatuotteista ja nikotiininesteistä. Tuotteiden vähittäismyyntipakkauksiin vaadittaisiin terveysvaroitukset ja pakkausten ulkoasu yhdenmukaistettaisiin. Painopisteen tavoitteena on varmistaa, että savuttomien nikotiinituotteiden myyntiä valvotaan tupakkalain vaatimalla tavalla.

Laittoman kaupan ehkäisy ja jäljitettävyyttä koskevan tiedon hyödyntäminen valvonnassa

Tupakkatuotteiden vähittäismyyntipakkauksiin on tullut pakollisina ominaisuuksina turvaominaisuusmerkintä sekä jäljitettävyyssjärjestelmän mukainen yksilöllinen tunniste. Näiden avulla pystytään varmistamaan tupakkatuotteen aitoudesta sekä jäljittämään tuote valmistuksesta vähittäismyyntiin asti. Painopisteenä tämä tarkoittaa, että tupakkalain mukaisessa myynnin valvonnassa kiinnitetään huomiota siihen, että kaikissa tupakkatuotteissa on tupakkalain edellyttämä turvaominaisuusmerkintä sekä jäljitettävyyden mahdollistava yksilöllinen tunniste. Jäljitettävyyttä koskevien tietojen oikeellisuus tarkistetaan jäljitettävyyssjärjestelmän tietovarastosta.

Etämyynti

Tupakkatuotteiden, sähkösavukkeiden, nikotiininesteiden ja poltettavaksi tarkoitettujen kasviperäisten tuotteiden rajat ylittävä etämyynti on kielletty. Etämyynnin kiello on tarkoitus laajentaa koskemaan myös savuttomia nikotiinituotteita. Käytännössä etämyyntikiello tarkoittaa puuttumista etämyyntikiellon piirissä olevien tuotteiden myyntiin internetin välityksessä. Kunnat valvovat etämyyntikiellon noudattamista ja kunto voi kieltää etämyynnin ja tarvittaessa tehostaa kielloa uhkasakolla. Etämyyntikiellon rikkominen on myös peruste vähittäismyyntiluvan peruuttamiselle.

Markkinointi

Tupakkalaissa säädettyjä tuotteita koskee ehdoton markkinointikiello. Markkinointikiellon valvontaa haastavat nykyään markkinoinnin moninaiset kanavat ja toteuttamisen tavat. Markkinoinnin valvontaa on pyritty helpottamaan ja tehostamaan vähittäismyyntipakkausten ja tuotteiden ulkoasua koskevalla yhdenmukaistamista tavoittelevalla sääntelyllä. Valvonnan toteuttamisessa tulisi kiinnittää huomiota viranomaisyhteistyön sujuvuuteen.

Ehkäisevä päihdetyö

Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä ohjaa päihdehaittojen vähentämiseksi tehtävää työtä ja se kattaa myös tupakkatuotteiden käytön vähentämisen. Kyseisen lain mukaan kunnan tulee ehkäisevän päihdetyön yhteydessä edistää asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia päihdeiden aiheuttamien haittojen vähentämiseksi viranomaisyhteistyöllä, viranomaisille annettavilla lausunnoilla sekä kunnan omilla toimilla. Tupakkalain muutosta koskevan hallituksen esityksen mukaan kunnan tehtäviä on tarkoitus muuttaa niin, että kunnan on huolehdittava alueellaan yhteistyössä hyvinvointialueen kanssa paikallisesta toiminnasta myös muiden nikotiinipitoisten tuotteiden kuin tupakkatuotteiden käytön lopettamiseksi. Kunta huolehtii päihdetyön tarpeen mukaisesta organisoinnista alueellaan ja nimeää ehkäisevän päihdetyön tehtävistä vastaavan toimielimen.

Tupakkalakia valvovien viranomaisten tulisi tehdä yhteistyöt ehkäisevässä päihdetyössä toimivien tahojen kanssa. Tupakkalakia valvova viranomainen voi tuoda yhteistyöhön muun muassa asiantuntemuksensa tupakkalain mukaisesta valvonnasta ja tietoa valvonnassa esille tulleista asioista ja kehityssuunnauksista. Valvontaohjelmakaudessa Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuolto selvittää eri yhteistyömahdollisuuksista kuntien ehkäisevän päihdetyön kanssa.

4.5 Nikotiinivalmisteiden myynti ja valvonta

Myös lääkelaki antaa tehtävän kunnalle. Kunta myöntää lääkelain mukaiset vähittäismyyntiluvat nikotiinikorvausvalmisteiden myyntiin kaupoissa, kioskeissa ja huoltoasemilla sekä ravitsemisliikkeissä. Kuntaa valvoo, että nikotiinivalmisteiden myynnissä noudatetaan lääkelain nojalla annettuja määräyksiä. Nikotiinivalmisteiden myynnin valvonta tapahtuu pääasiassa tupakkalain valvonnan yhteydessä osana suunnitelmallista valvontaa. Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuollon toiminta-alueella on nikotiinivalmisteiden myyntilupa 20 kohteella.

LIITE 1

Elintarvikevalvonnan tarkastussuunnitelma vuodelle 2025

Toimipaikkojen/toimintojen lukumäärät ja tarkastusmäärät on haettu VATI-valvontatietojärjestelmästä 27.11.2024

Toiminta-luokka	Toimintatyyppiesimerkkejä	Kohteita	Tark./vuosi	Riskinarvioinnin mukainen tarkastusmäärä 2025	Suunniteltu tarkastusmäärä 2025
Liha-ala	Leikkaamo, jauhelihan ja raakalihavalmisteiden valmistus, kypsien lihatuotteiden valmistus, lahtivajat	6	1-3	11	8
Kala-ala	Kalajalosteiden valmistus, tuoreiden kalastustuotteiden käsittely	6	2 - 6	11	8
Vilja- ja kasvisala	Kasvis-, marja- ja hedelmätuotteiden valmistus, leipomot, pakkaamotoiminta ja ruoka- ja kahvileipien valmistus	14	0,35 - 2	8	6
Elintarvikkeiden valmistus	Juomien valmistus, yhdistelmätuotteiden valmistus, muu elintarvikkeiden valmistus	2	0,35 - 1	2	2
Elintarvikkeiden myynti	Elintarvikkeiden vähittäismyynti ja tukkumyynti	51	0 - 2	38	27
Elintarvikkeiden tarjoilu	Ravintola, koulu- ja päiväkotiruokala, suurtalouskeittiö, pitopalvelu, grilli, kahvila, pikaruokapaikka	279	0 - 3	199	140
Elintarvikkeiden kuljetukset	Elintarvikkeiden kuljetus	3	0,35	0	0
Elintarvikkeiden varastointi ja pakastaminen	Eläimistä saatavien elintarvikkeiden varastointi, pakkaaminen ja muu elintarvikkeiden varastointi	2	0,35	1	1
Alkutuotanto	Kasvien kasvatus, viljely ja sadonkorjuu, lypsäminen ja muut eläintuotannon vaiheet ennen teurastusta, itujen tuotanto	39	Tarvittaessa - 0,2	0	0
Kansalliset toiminnalliset helpotukset	Teurastetaan poroja, leikataan poron lihaa ja luovutetaan sitä suoraan kuluttajalle alkuperätilalla enintään 5000 kg vuodessa. Poron kuivaliham valmistus alkuperätilalla ja toimitus suoraan kuluttajalle enintään 500 kg vuodessa. Koskee vain poronhoitoaluetta.	17	0,5	11	8
				281	200
Uusinta-/seurantatarkastukset 10 %				28	20
Kaikki suunnitelmalliset tarkastukset yhteensä				309	220

LIITE 2

Terveydensuojelun tarkastussuunnitelma vuodelle 2025

Toimipaikkojen/toimintojen lukumäärät ja tarkastusmäärät on haettu VATI-valvontatietojärjestelmästä 27.11.2024

Suunnitelmallisen valvonnan kohdetyyppit		Riski-luokka	Tarkastus-tiheys/v	Valvonta-kohteiden määrä	Riskin-arvioinnin mukainen tarkastus-määrä 2025	Suunniteltu tarkastus-määrä 2025
Toimintaluokka	Toimintatyyppi					
Majoitus-toimintaan tarkoitettu tila	Hotelli, hostelli, motelli	2-1	0,2	51	24	17
	Lomakeskuksen ja leirintäalueen majoitushuoneisto	2-1	0,2	39	8	6
	Majoituskasarit	2-1	0,2	5	5	3
	Majoittumiseen tarkoitettu kalustettu huoneisto, loma-asunto tai tila	2-1	0	50	0	0
Yleisölle avoin kuntosali, liikuntatila, sauna, kylpylä, uimahalli, maauimala ja uimaranta	Yleinen liikuntatila	1	0,2	12	4	3
	Yleisölle avoin sauna	2	0,5	1	1	1
	Yleiset altaat	3	1	9	8	6
	Pienet yleiset uimarannat	2	1	11	10	7
Päiväkoti, lasten ja nuorten kokoontumistilat, oppilaitokset	Päiväkodit, ryhmäperhepäiväkodit	2	0,3	23	19	13
	Lasten ja nuorten kokoontumispaikka	2-1	0,25	7	4	3
	Oppilaitos	2	0,3	24	21	14
Jatkuvaa hoitoa antava sosiaalihuollon toimintayksikkö	Vanhainkodit ja vastaavat	2	0,3	10	2	2
	Muut sosiaalialan yksiköt	2	0,3	6	0	0
Kauneudenhoitoa ja ihon käsittelyä suorittavat huoneistot ja laitokset	Kosmetologiset huoneistot, tatuointi ja lävistys, muu ihon käsittely ja hoito	2-1	0,25	13	0	0
	Solarium	2	0,2	1	1	1
Talousvettä toimittava laitos ja tukkuvesilaitos	Talousvettä toimittavan laitoksen vedenjakelualue (1325/2015)	3	1	33	32	22
	Talousvettä toimittavan laitoksen vedenjakelualue (401/2001)	2	0,5	21	16	12
	Tukkuvesilaitos	3	1	2	2	2
Yhteensä				318	157	112

Riskiluokat:

Luokkaan 3 kuuluvat ne kohteet, joissa on todennäköistä, että toiminnasta voi aiheutua terveyshaittaa; esimerkiksi kun altistuvine määrä on suuri, toiminta on herkkä häiriöille, vaikutukset terveyteen ovat merkittäviä, altistusaika on pitkä (korkea riski)

Luokkaan 2 kuuluvat ne kohteet, joissa on mahdollista, että toiminnasta voi aiheutua terveyshaittaa, mutta terveysvaikutukset eivät ole merkittäviä (keskisuuri riski)

Luokkaan 1 kuuluvat ne kohteet, joissa on todennäköistä, että toiminnasta ei aiheudu terveyshaittaa (matala riski).

Tarkastustiheys:

2	kaksi kertaa vuodessa
1	kerran vuodessa
0,5	joka toinen vuosi
0,3	kerran kolmessa vuodessa
0,25	kerran neljässä vuodessa
0,2	kerran viidessä vuodessa